

११४५१

23-5-1924
L.S. 10061

II
19 संध्या आदि नित्य-कर्म ।

(स्नान, त्रिकालं संध्या, पश्चायतन देवपूजा, वैश्वदेव,
तर्पण, भोजन प्रयोगः)

532

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૧૪૫૨ યાંત્રિક

પુસ્તકનું નામ ડાંટયાદિ નિત્યક્રમ

વિષય પૃ: ૪૩૪

॥ ॐ ॥

સંઘ્યા જાદિ નિત્ય-કર્મ

અર્થાત્

જ્ઞાન, ત્રિકાલ સંઘ્યા, પંચાયતન દેવપૂજા, વૈશ્વદેવ, તર્પણ
ભોજન પ્રયોગઃ ।

પ્રયોજક-

ગિરજશંકર નાનાભાઈ શુક્લ, ખંભાત નિવાસી હાલ સુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા-

જયકિસન શિવલાલ ટોપીવાલા, ખરાનપુરી ભાગોળ-સુરત.

સુરત—“જૈન વિજય” પ્રેસમાં મુલ્યયંદ કસનદાસ કાપડીયાએ છાપ્યું.

ગ્રંથપ્રકાશ અમદાવાદ ગોશાલ અકટકર્તાનું નિવેદન.

અમદાવાદના ગોશાલના અધ્યક્ષ તરફ નબર કરવાં એમ માલમ પડે છે કે તેમાં પ્રગટ થયેલા વિવિધ પદાર્થો જોને જોતાં તે કેમ બન્યા, શાના બન્યા કેવી રીતે બન્યા તે સંબંધમાં મનુષ્યની બુદ્ધિ કુટિત થઇ જાય છે તે દયામય તથા સર્વાન્તર્યામી શિવ પ્રભુના તપનું પરિણામ સમજાય છે. વેદ અને ઉપનિષદ સમજાવે છે કે ભગવાનના તપથી આ સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઇ છે. અંતે આપણે સર્વ જીવો પણ તેના તપનું પરિણામ છીએ. એવાં તપોધન પરમાત્માના પ્રસાદથી પ્રાચીન કાળમાં યુરુપદને પામેલી તપોધન બ્રાહ્મણ જાતિને માટે, કેટલીક બ્યક્તિઓ, પોતાના સંસ્કાર વા દેવના કારણે, તેને વેદનો અધિકાર નથી, તે વૈદિક કર્મકાંડ કરી શકે નહીં, તેમને માટે તો ગાયત્રી અને વિલક પણ જુદા છે એવું કહી તપોધન બ્રાહ્મણ જાતિને વૈદિક કર્મથી વિમુખ કરી નાંખી છે અને તપોધન બ્રાહ્મણ જાતિએ પણ પોતાના ગૌરવ અને કર્તવ્યનું વિસ્મરણ કરી વિશેષતયા પોતાના આત્મા વેદનું પઠનપાઠન વિગેરે છોડી દીધું છે. કશ્વરની દ્વાયા તપોધન બ્રાહ્મણ જાતિને તેનો અધિકાર સમજાવવામાં આવ્યો છે, શાસ્ત્રો અને પુરાણોમાંથી તપોધન બ્રાહ્મણોની શ્રેષ્ઠતા પ્રકટ કરવામાં આવી છે અને સ્વજાતિ પોતાના આન્દિકકર્મ શિક્ષણ માટે આતુર છે. આન્દિક કર્મકાંડના ધણાં પુસ્તકો હોના છતાં પણ આ જુદું પુસ્તક પ્રકટ કરવાની શું આવશ્યકતા પડી એવો કદાચ પ્રશ્ન કરવામાં આવે તો તેના સંમાધાનમાં જણાવનારું કે આધુનિક સમયની પ્રજાને સરલગ્રાથી આ વિષય પ્રાપ્ત થાય તે હેતુથી આ પુસ્તક પ્રગટ કરવામાં આવ્યું છે. આ પુસ્તક કેવળ તપોધન બ્રાહ્મણ જાતિને

ઉપયોગી થઇ પડશે એમ નથી પરન્તુ સર્વે ૧૬૦-જાતિને તે ઉપયોગમાં આવશે, આ દૃષ્ટિ
બિંદુથી હમણા ત્રિકાન વપોધન પ્રાજ્ઞાજી બંધુ રાંઠ ગિરિજાજી કર નાનાલાલ શુક્લ જેમણે
ખંભાતની વૈદ્યાળામાં તથા અન્યત્ર કર્મકાંડનો અભ્યાસ કર્યો છે તેમને એ આરી જીજ્ઞાસા
નિવેદન કરી આવે તેમણે કાંઈ પણ લવાજમ લીધા સિવાય દિન જાતિની લામણી રાખી આ
પુસ્તક યોજવાનો જામ લીધો છે તે માટે તેમનો હું ઉપકૃત છું. આજ્ઞા રાખું છું કર્મકાંડના
જીજ્ઞાસુઓ આ પુસ્તકનો લાભ ઉઠાવશે.

આ પુસ્તકથી કાંઈ પણ નફો ન મેળવતાં તેની પડત કીમતે તે આપવામાં આવશે.

અસનપુરી ભાગોળ
સુરત.

}

જેકીરાજદાસ શિવલાલ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-૨૦૦૬

॥ ૐ ॥

સ્નેહાર્પણ.

પુજ્યશ્રી ગિરિજાશંકર નિર્ભયરામ તથા
પુજ્યશ્રી શાસ્ત્રી અખાલાલ છગનલાલ

અભિવંદન મુઠા ખંભાત

સેવામાં હાર્દિક નિવેદન કે આપ મહાનુભાવોના શ્રમથી હું તપોધન બ્રાહ્મણ તરીકે વૈદિક કર્મકાંડનું અને મારા કર્તવ્યનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શક્યો છું અને આપની આજ્ઞાનુસાર જોટાણા, વાલમ તથા સુરતાદિ પ્રદેશોમાં તપોધન બ્રાહ્મણ જાતિના તથા અન્ય દ્વિજ બાળકોને આન્ધિક કર્મકાંડનું શિક્ષણ આપવા મેં મારાથી બનતું કર્યું છે. આપે મારી લાગણી ધારણ કરી મને જે શિક્ષણ આપ્યું છે તેનો બહોલો હું વાળી શકું તેમ નથી, પરંતુ મારી ખુદ્દિ પ્રમાણે મેં જે આ લઘુ પુસ્તક લખ્યું છે તે આપના પ્રતિ મારા સ્નેહવશ થઈને આપને હું અર્પણ કરું છું, જેનો આપ સ્વીકાર કરશો.

મારા કર્મકાંડના શિક્ષણપર ભાવ રાખી મારા આ લઘુ પુસ્તકને પ્રકટ કરવા માટે સુરત નિવાસી સ્વજાતિ હિતૈષી રા. રા. જેકીશનદાસ શિવલાલે પોતાના ધનનો જે ભોગ આપ્યો છે તે માટે હું તેમનો અનુગ્રહીત છું.

સેવક-ગિરિજાશંકર નાનાલાલ શુક્લ.

ओ३म्
तत्सत्परमात्मने नमः ॥

हेमप्रभं पद्मगभूषितं च ।

माणिक्यमुक्ताफलवेष्टितं च ॥

प्रशंसनीयद्युतिमन्तमाद्यम् ।

सुकर्मलभ्यं च शिवं नमामि ॥ १ ॥

सरस्वतिर्गायति यस्य गानम् ।

यं प्राप्य भक्तः कुरुते स्वमानम् ॥

रणत्करं ताण्डववृत्त्यसेव्यम् ।

तं शंभुमीशं वरदं नमामि ॥ २ ॥

सुकासकर्तारममोघवीर्यम् ।

सुरस्य कौलासशिरो निधानम् ॥

विशन्प्रकृत्यां हरते च पापम् ॥

निर्माणकल्याणकरं नमामि ॥ ३ ॥

॥ ओ३म् ॥

संध्या आदि नित्य-कर्म ।

अथ प्रातः स्नानप्रयोगः ॥ स्नानकर्त्ता सूर्याभिमुखो मृत्वा शिला-
सूने रिश्वतो दा प्रथमं हस्तौ पादौ प्रक्षाल्य गण्डूषत्रयं कृत्वा स्नान-
संकल्पं कुर्यात् ॥

स्नानं कृत्वा वाणा गृहस्थे सूर्याभिमुखे भेसपु. पाटवो अथवा पत्थरना
आसन उपर भेसी प्रथम हाथ पग धोयने त्रणु वभत डोगणा करवा, पछी
स्नानतो संकल्प नीचे प्रमाणे करवो.

संकल्पः ॥ अथ श्री ब्रह्मणो द्वितीयप्रहरार्धे श्रीश्वेत्वाराहकल्पे
वैवस्वतमन्वन्तरे, अष्टविंशतितमे कलियुगे कलिप्रथमचरणे भूर्लोकं
भरतखंडं जम्बूद्वीपे नैमिषारण्ये, आर्यावर्त्तान्तर्गतब्रह्मावर्त्तकदेशे कुमा-
रिका क्षेत्रे श्रीशालिवाहन शके एकोनविंशत्युत्तरामुकेऽन्दे, अमुकाय-
न, अमुकर्त्ता, अमुकमासे, अमुकपक्षे, अमुकतिथौ, अमुकवासरे मम

वायिकवाचिकमानसिकसांसर्गिकदोषनिरसनपूर्वकं संध्यादिसर्व-
 कर्मसु शुद्धिसिद्ध्यर्थं गृहे प्रातः स्नानमहं करिष्ये ॥ ततो जलाभि-
 मन्त्रणम् ॥ पात्रे शीतोदकं प्रक्षिप्य तद्रुपर्युष्णोदकंपूर्य ॥ ॐ
 आपः पुनन्तु पृथिवीमृथिवी पूता पुनातु माम् ॥ पुनन्तु ब्रह्मणस्पति-
 ब्रह्मपूता पुनातु माम् ॥ १ ॥ यदुच्छिष्टमभोज्यं च यद्वादुश्चरितं मम ॥
 सर्वं पुनन्तु मां चापस्ता अहं प्रतिगृह्यामि स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ द्रुप
 दादिवमुमुचानः स्विन्नः स्नातो मलादिव ॥ पूतं पवित्रेणेवाज्यमापः
 शुन्धन्तु मेनसः ॥ ४ ॥ ॐ क्रतुं च सत्यं चाभिज्ञातपसो ध्यजायत
 ततो रात्र्यजायत ॥ ततः समुद्रो अर्णवः ॥ समुद्रादर्णवादधिसंवत्सरो
 अजायत ॥ अहो रात्राणि विदधद्विश्वस्य मिषतो वशी ॥ सूर्याचंद्र-
 मसौ धाता यथापूर्वमकल्पयत् ॥ दिवं च पृथिवीं चान्तरिक्षमथोस्वः ॥ ५ ॥
 ॐ आपो हिष्ठामयो भुवस्तानऊर्जदधातन ॥ महेरणाय चक्षसे ॥ ६ ॥
 ॐ यो षः शिवतमो रसस्तस्य भाजयते हनः ॥ उशतीरिव मातरः
 ॥ ७ ॥ ॐ तस्माअरंगमामवो यस्य क्षयाय जिन्वथ ॥ आपोजन
 यथाचनः ॥ ८ ॥ एभिर्मर्त्रैर्जलमभिमन्त्र्य ॥

इमं इति वरुणमावाहयेत् ॥ ओ३म् इमं मे वरुण भूषी इव मया
च सृज्य ॥ त्वामवस्युराचके, ॥ १ ॥

ततस्तीर्थानि स्मरेत् ॥ पुष्कराद्यानि तीर्थानि गंगाद्याः सरितस्तथा ॥

आगच्छन्तु पवित्राणि स्नानकाले सदा मम ॥ १ ॥

गंगे च यमुनेचैव गोदावरि सरस्वती ॥

नर्मदे सिंधु कावेरि जलेस्मिन्निति कुरु ॥ २ ॥

नन्दिनी नलिनी सीता मालती च मलापहा ॥

विष्णुपादाब्जसंभृता गंगा त्रिपथगामिनी ॥ ३ ॥

भागरिणी भोगवती जान्हवी त्रिदशेश्वरी ॥

द्वादशैतानि नामानि यत्र यत्र जलाशये ॥ ४ ॥

स्नानोद्यत पठेद्यत्र तत्रैव निवसाम्यहम् ॥

इति स्मृत्वा सर्वांगे स्नानं कुर्यात् ॥ ततः आचम्य ॥ धौतवस्त्रे
परिधाय सन्ध्यादिकर्माणि कुर्यात् ॥ इति संक्षेपतः स्नानप्रयोगः ॥

अथ धृतकुशपवित्रकरः कुशासने कंबलासने षोपविश्य भस्म-
गृहीत्वा जलमिश्रणं कृत्वा ॥ ॐ त्र्यायुषञ्जमदग्नेः कश्यपस्य त्र्यायुषम् ॥

यद्देवेषु त्र्यायुषन्तमो अस्तु त्र्यायुषम् ॥ दक्षिण वामांसर्वां हृदि च
 भस्मं धारयेत् ॥ रुद्राक्षधारणम् ॥ ॐ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिम्पु-
 ष्टिवर्धनम् ॥ उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मा मृतात् ॥ शिखा
 बन्धनम् ॥ ॐ मानस्तोके तनये मानआयुषिमानो गोषुमानो अश्वेषुरी-
 रिषः ॥ मानोन्वीराबुद्रभामिनोऽवधिर्हविष्मन्तः सदमित्वा इवामहे ॥

अथ आचमनम् ॥ आमागन्यशसास ॐ जवर्षसा ॥ तम्मा कुरु
 प्रियं प्रजानामधिपतिम्पशूनामरिष्टन्तनूनाम् ॥ केशवाय नमः स्वाहा ॥
 ॐ नारायणाय नमः स्वाहा ॥ माधवाय नमः स्वाहा ॥ इति त्रिरा-
 चम्य ॥ गोविन्दाय नमः स्वाहेतिदस्तं प्रक्षाल्य ॥

अथ प्राणायाम मन्त्राः ॥ ॐ भूः ॥ ॐ भुवः ॥ ॐ स्वः ॥ ॐ महः ॥
 ॐ जनः ॥ ॐ तपः ॥ ॐ सत्यम् ॥ ॐ भूर्भुवः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो-
 देवस्य धीमहि ॥ धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ ॐ आपोज्योतिरसोऽमृतं
 ब्रह्मभूर्भुवः स्वरोम् ॥ एवं त्रिरावर्तनैः पूरक कुम्भक रेचक विधिना
 प्राणायामः कार्यः ॥

अदेन्द्रियस्पर्शमन्त्राः ॥ ॐ वाक् वाक् ॥ ॐ प्राणः प्राणः ॥ ॐ
चक्षुः चक्षुः ॥ ॐ श्रोत्रं श्रोत्रम् ॥ ॐ नाभिः ॥ ॐ हृदयम् ॥ ॐ कंठः ॥
ॐ शिरः ॐ बाहुभ्यां यशो बलम् ॥ ॐ करतलकरपृष्ठे ॥

अथ मार्जनमन्त्राः ॥ ॐ भूः पुनातु शिरसि ॥ ॐ भुवः पुनातु
नेत्रयोः ॥ ॐ स्वः पुनातु कंठे ॥ ॐ महः पुनातु हृदये ॥ ॐ जनः
पुनातु नाभ्याम् ॥ ॐ तपः पुनातु पादयोः ॥ ॐ सत्यं पुनातु पुनः
शिरसि ॥ ॐ खं ब्रह्म पुनातु सर्वत्र ॥ अथासनम् ॥

पृथिव्या धृता लोका देवित्वं विष्णुना धृता ॥

त्वं च धारय मां देवि पवित्रं कुरु चासनम् ॥

अथ संकल्पः ॥ अत्राद्य महर्मांगल्यप्रद मासोत्तमेमासे, शुभकारि
अमुकमासे, अमुकपक्षे, अमुकतिथौ, अमुकवासरे ममोपात्त दुरितक्ष-
हारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं प्रातः सन्ध्योपासनमहं करिष्ये ॥

अथ गायत्र्यावाहनम् ॥ ॐ तेजोऽसि शुक्रमस्य मृतमसि धाम-
नामासि ॥ प्रियन्देवानामनाधृष्टन्देवयजनमसि ॥ १ ॥ गायत्रीं व्यक्षरां
बालां साक्षसूत्रकमंडलूम् ॥ रक्तवस्त्रां चतुर्हस्तां हंसवाहनसंस्थिताम्

॥ १ ॥ ब्रह्माणी ब्रह्मदैवत्यां ब्रह्मलोकनिवासिनाम् ॥ आह्वायाम्यहं
 देवीमायान्तीं सूर्यमण्डलात् ॥ १ ॥ आगच्छ वरदे देवि त्र्यक्षरे ब्रह्मवादिनि ॥
 गायत्री छन्दसां मात ब्रह्मयोनि नमोऽस्तुते ॥ १ ॥ मस्तकमार्जनम् ॥
 ओ३म् आपोहिष्ठामयो भुवस्तान ऊर्जर्जदधातन ॥ महेरणाय चक्षसे
 ॥ १ ॥ यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयते हनः ॥ उशतीरिवमातरः ॥ १ ॥
 तस्मा अरंगमामवो यस्य क्षयाय जिन्वथ ॥ आपोजन यथाचनः ॥ १ ॥

अथाचमनम् ॥ ॐ सूर्यश्च मा मन्युश्च मन्यु पतयश्च मन्युकृतेभ्यः ॥
 पापेभ्यो रक्षन्ताम् ॥ यद्रात्र्या पापमकार्यम् ॥ मनसा वाचा हस्ताभ्यां
 पद्भ्यामुदरेण शीर्षा रात्रिस्तदवलुम्पतु ॥ यत्किंचिदुरितं मयि ॥
 इदमहं माममृतयोनौ सूर्ये ज्योतिषि जुहोमि स्वाहा ॥

नीचेना भंत्र वडे नभष्ठा हाथमां नल लघने उभा नाकनो लाग ह्यावी
 नभष्ठा नाक आगण हथेली राभी ते नल सुधवुं. अने पछी उभी आणु
 हे'की हेवुं.

अथार्घमर्षणम् ॥ ॐ द्रुपदादिवसुमुचानः स्विन्नः स्नातो मलादिव ॥
 पूतं पवित्रेणेवाज्यमापः शुन्धन्तु मैतसः ॥ १ ॥

પછી હાથ જોડીને નીચેના મંત્ર બોલી જવો.

ૐ કૃતં ચ સત્યં ચાભિહાસપસોઽધ્યાયત ॥ તતો રાત્ર્યજાયત ॥
તતઃ સમુદ્ગોર્ણવઃ ॥ સમુદ્ગાદર્ણવાદધિસંવત્સરો અજાયત ॥ અહો
રાત્રાણિ વિદધદ્વિશ્વસ્ય મિષતોવશી સૂર્યાચન્દ્રમસૌ ધાતા યથા પૂર્વમ-
કલ્પયત્ ॥ દિવં ચ પૃથિવીં ચાન્તરિક્ષમયો સ્વઃ ॥ ૧ ॥

નીચેના મંત્રોથી ત્રણ અર્ધ સૂર્યને આપવા અને સૂર્યોદય પછી સંધ્યા કરીએ
તો ચાર આપવા.

અથાર્ધપ્રદાનમંત્રઃ ॥ ૐ ભૂઃ ॥ ૐ ભુવઃ ॥ ૐ સ્વઃ ॥ ૐ મહઃ ॥ ૐ
જનઃ ॥ ૐ તપઃ ॥ ૐ સત્યમ્ ॥ ૐ તત્સવિતુર્વરણ્યં ભર્ગો દેવસ્ય ધીમહિઃ
ધિયો યો નઃ પ્રચોદયાત્ ॥ ૐ બ્રહ્મરૂપિણે શ્રી સૂર્યનારાયણાય નમઃ
इदमर्धं इत्तन्नमम ॥

પછી હાથમાં જલ લઈને નીચેના મંત્રથી પોતાના શરીરની આજુ બાજુમાં
ફેરવી પ્રલક્ષિણા કરવી અસાવાદિત્યો વ્રહ્મણ પછી આચમન લઈ પ્રાણાયામ
કરવો અને હાથમાં ગંધપુષ્પ લઈ નીચેના મંત્રથી સૂર્યનું લિપસ્થાન રરવું.

અથોપસ્થાનમંત્રાઃ ॥ ૐ ઉદ્યન્તમસ્પરિસ્વઃ પદ્યન્ત ઉત્તરમ્ ॥
 દેવં દેવત્રા સૂર્યમગન્મજ્યોતિરુત્તમમ્ ॥ ૧ ॥ ૐ ઉદુત્યંજાતવેદસં દેવં
 વહન્તિ કેતવઃ ॥ દશો વિશ્વાય સૂર્યમ્ ॥ ૨ ॥ ૐ ચિત્રન્દેવાનામુદ-
 ગાદનીકં ચક્ષુર્મિત્ર્યસ્ય વરુણસ્યાગ્રેઃ ॥ ૪ ॥ આપ્રાચ્યાવાપૃથિવી અંતરિક્ષઽ
 સૂર્ય આત્મા જગતસ્તસ્થુષશ્ચ ॥ ૩ ॥ ૐ તચ્ચક્ષુર્દેવહિતં પુરસ્તાચ્છુક્રમુચ્ચરત્ ॥
 પદ્યેમ શરદઃ શતં જીવે મશરદઃ શતં શૃણુયામ શરદઃ શતં પ્રબ્રવા-
 મશરદઃ શતમદીનાઃ સ્યામશરદઃ શતં ભૂયશ્ચ શરદઃ શતાત્ ॥ ૪ ॥

ઉપસ્થાન કયાં પછી યથાશક્તિ ગાયત્રી મંત્રનો જપ કરવો તેમાં દશ, અઠા-
 વિશ, એકસો આઠ, અથવા તો ત્રણસો ચોવીસ અથવા એક હજાર, જેમ સગ-
 વડ હોય તેટલો કરવો; પરંતુ કમમાં કમ દશ ગાયત્રી તો કરવીજ, જપ કરમાલા
 એવી રીતે સમજવી કે-અનામિકાનો વચલો વેઠા પછી તેનો પહેલો વેઠા, પછી
 ટચલી આંગળીનો પેહેલો વેઠા, બીજો વેઠા અને ત્રિજો વેઠા અનામિકા અને
 મધ્યમાના ઉપલા વેઠીને છેવટે તર્જનીનો ત્રીજો વેઠા, બીજો અને પેહેલો વેઠા
 મળીને કરમાલા કહેવાય છે. મધ્યમાનો પેહેલો અને બીજો વેઠા એ કરમાળાનો

મેર કહેવાય છે. હવે માલાથી જપ કરવો હોય તો રૂદ્રાક્ષની માલાને ગૌમુખીમાં રાખી જપ કરવો, ગૌમુખી ન હોય તો માળા ઉપર છુગડું ઢાંકી ગાયત્રી જપ કરવો. જપના અંતે હાથમાં જલ લઇને જપ નીવેદન નિચે મુજબ કરવું.

અથ નિવેદનમ્ ॥ અનેન પ્રાતઃ સંધ્યાંગમ્ભૂતેન યથાશક્તિ ગાયત્રી મંત્રજપારૂપેન કર્મણા શ્રીમગવાન્પરમેશ્વરઃ પ્રિયતામ્નમમ ॥

નીચેના મંત્રોથી હાથ ભેડીને અભિવંદન કરવું. અહિં પોતાના ગોત્રનો ઉચ્ચાર કરવો, પરંતુ જે નીચે ગોત્રોચ્ચાર આગ્યો છે તે દષ્ટાંત તરિકે સામાન્ય છે પણ જેને જે ગોત્ર પ્રવરો હોય તેજ ઉચ્ચાર કરવો.

યથા અગ્નિગોત્રોત્પન્નોઽહં અગ્નિ, અર્ચ, આવય, इति त्रिप्रवरान्वિ-
तोઽહમ્ શુક્લયજુર્વેદાન્તર્ગતવાજયસનેમાધ્યન્દિની શાસ્ત્રાધ્યાયી ॥
અમુકશર્માઽહમ્ ॥ ઓ આચાર્ય, ઓ ગુરો, ત્વામભિવાદયામિ ॥ ઓ
વૈશ્વાનરત્વામભિવાદયામિ ॥ ઓ સૂર્યચન્દ્રમસૌ યુવામભિવાદયામિ ॥
ઓ યાજ્ઞવલ્ક્ય ત્વામભિવાદયામિ ॥ ઓ પિતરૌ યુવામભિવાદયામિ ॥
ઓ ર્શ્વર ત્વામભિવાદયામિ ॥

अथ प्रार्थना ॥

पदक्षरपदभ्रष्टं माभ्राभ्रष्टं च यद्भवेत् ॥

तत्सर्वं क्षम्यतां देव प्रसीद परमेश्वर ॥

अथ विसर्जनम् ॥ उत्तमे शिखरे जाता भूम्यां पर्वतमूर्धनि ॥

ब्राह्मणैरभ्यनुज्ञाता गच्छदेवि यथा सुखम् ॥ १ ॥

अथ नमस्कारः ॥

आकाशात्पतितं तोयं यथा गच्छन्ति सागरम् ॥

सर्वं देवनमस्कारः केशवम्प्रति गच्छतु ॥ १ ॥

यस्य स्मृत्या च नामोक्त्याः जपयज्ञक्रियादिषु ॥

न्यूनं सम्पूर्णतां याति सद्यो वन्देतमच्युतम् ॥ २ ॥

जमला हाथमां जल लधने नीयेता भत्रथी अर्पण करुं.

अथार्पणम् ॥ अनेन प्रातः सन्ध्योपाख्येन कर्मणा श्रीभगवान्पर-
मेश्वरः प्रियंताम् ॥ ॐ तत्सद्ब्रह्मा गमस्तु ॥

इति प्रातः सन्ध्योपासनाप्रयोगः समाप्तः ॥

अथ मध्याह्न सन्ध्याप्रयोगः ॥ यथोक्त स्नानानन्तरं धौतं वस्त्रं
परिधाय शुभासने वोपविश्य गन्धमिश्रितं भस्म धारयेत् ॥ ॐ त्र्या-
युषं० त्र्यम्बकं० मन्त्रेण रुद्राक्ष धारणम् ॥ मानस्तोके० मन्त्रेण शिखा-
बन्धनम् ॥ आमागन्० इत्यनेनाचमनम् ॥ आपोहिष्ठा० इति मार्जनम् ॥
पृथिवस्त्वया० इति आसनम् ॥ प्राणायामं कुर्यात् ॥

प्रातः संध्याभां दशांथ्या प्रभाते प्राणायामं कुर्यात्.

अथ संकल्पः ॥ अत्रायं० ममोपात्त दुरितक्षयार्थं मध्याह्न संध्यो-
पासनमहं करिष्ये ॥

अथ गायत्र्यावाहनम् ॥ तेजोसि० सावित्रीं युवतीं श्वेतांगीं श्वेत-
वाससां त्रिनेत्रां वरदाक्षमालां त्रिशूलां भयहस्तां वृषभारूढां रुद्रदैव-
याजुर्षीत्यां तमोगुणयुतां भुवर्लोके व्यवस्थितां आदित्यपथगामिनीं ॥
आवाहयाम्यहं देवि आयान्तीं सूर्यमण्डलात् ॥ वरदां त्र्यक्षरां साक्षात्
देवीमावाहयाम्यहम् ॥ आगच्छ वरदे देवि त्र्यक्षरे रुद्रवादिनी ॥ सा-
वित्री छंदसा माता रुद्रयोनि नमोस्तुते ॥ १ ॥

अथ मार्जनम् ॐ वाङ्मनस्येऽस्तु (मु०) नसोर्मे प्राणोऽस्तु (ना०)
 अक्षणोर्मे चक्षुरस्तु (आ०) कर्णयोर्मे श्रोत्रमस्तु (श्रो०) बाहवोर्मे बलमस्तु
 (बा०) उर्वोर्मे भोजोऽस्तु (भ०) अरिष्टानिर्मे गानि तनुस्तन्वा मे सहसन्तु
 (सं०) अथाचमन मंत्रः ॥ ॐ आपः पुनन्तु पृथिवीं पृथिवीं पूता पुनातु
 माम् ॥ पुनन्तु ब्रह्मणस्पतिर्ब्रह्मपूता पुनातु माम् ॥ १ ॥ यदुच्छिष्टमभोज्यं
 च यद्वा दुश्चरितं मम ॥ सर्वं पुनन्तु मा मापोस्ताश्चाहं प्रतिगृह्णामि
 स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ ऋतं च सत्यं च० इति मंत्रेण पापगुरुषु निरसनम् ॥

अथाध्वः । व्याहृतिपूर्वकं गायत्रीमंत्रेण ॥ ॐ रुद्ररूपिणे श्रीसूर्यना-
 रायणाय नमः इदं अध्वं दत्तं नमः ॥ अत्रेकाध्वं दद्यात् ॥

अथ प्रदक्षिणा ॥ ॐ असावादित्यो ब्रह्म ॥ अनेन मंत्रेण प्रदक्षि-
 णमुदकं क्षिपेत् ॥ ततस्त्रिराचम्य सूर्योपस्थानम् । ॐ उद्वयं० उदुत्यं०
 चित्रन्देवानां० तच्चक्षुर्देव० एभिर्मन्त्रैः उपस्थानं कुर्यात् ॥

अथ गायत्रीजपः कार्यः ॥ जपं कृत्वा निवेदनम् । ॐ देवागातु विदो-
 गातुं वित्वा गातुमित् । मनसस्पत इमं देवयज्ञं स्वाहा वातेधाः ॥ अथा-

र्पणम् ॥ अनेन यथासंख्याकेन मध्याह्नसन्ध्यांग भूतेन गायत्रीमंत्र जपा-
ख्येन कर्मणा रुद्रस्वरूपि सूर्यनारायणः प्रियंताम् ॥ पूर्ववत् गोत्रोच्चारण-
पूर्वकं आचार्य गुर्वादीनभिवादयेत् ॥ अथ संकल्पः ॥ अनेन मध्याह्न
सन्ध्योपाख्येन कर्मणा रुद्ररूपि परमेश्वरः प्रियंताम् । तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु ॥
इति मध्याह्न संध्याप्रयोगः समाप्तः ॥

अथ सायं सन्ध्याप्रयोगः ॥ यथोक्तासने उपविश्य व्यायुषमिति-
मंत्रेण निर्जलं भस्मधारयेत् ॥ अंबकं० मंत्रेण रुद्राक्ष धारणम्
मानस्तोके० मंत्रेण शिखा बन्धनम् ॥ ॐ केशवाय नमः इत्यादिभि-
स्त्रिराचमनम् ॥ गोविंदाय नमः इति हस्तं प्रक्षाल्य ॥ ॐ वाक् वाक्
इत्यादिभिरङ्गन्यासः ॥ ततः पूर्वोक्त पुरकरादि विधिना प्राणायामः ॥
अथ संकल्पः ॥ अद्येत्यादि० ॐ तत्सत्परमेश्वर प्रीत्यर्थं सायं सन्ध्यो-
पासनमहं करिष्ये ॥ इतिसंकल्पः ॥

अथ सरस्वत्यावाहनम् ॥ ॐ तेजोसि० । वृडां सरस्वतीं कृष्णां
पीतवस्त्रां चतुर्भुजां ॥ शंखचक्रगदापद्म हस्तां गरुडवाहिनीं । सामवे-

दकृतोत्सर्गा सर्वलक्षणसंयुताम् । वैश्नवीं विष्णुदैवत्यां विष्णुलोकनि-
वासिनीम् ॥ आवाहयाम्यहं देवीमायान्तीं सूर्यमंडलात् ॥ आगच्छ वरदे
देवि ऽक्षरे विष्णुवादिनि ॥ सरस्वति छन्दसां मातर्विष्णुयोनि नमो-
स्तुते ॥ आपोहिष्ठादि त्रिभिर्मन्त्रैः मार्जनम् ॥ ॐ अग्निश्च मामन्युश्चेति
मंत्रेणाम्बुप्राशनम् ॥ ॐ द्रुपदादिवेति मंत्रेणाघमर्षणम् ॥ ॐ ऋतं च
सत्यं चेति मंत्रेण पापपुरुषानिरसनम् ॥

अथार्घ्यः ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः तत्सवि० विष्णुस्वरूपिणे श्री सूर्यनारा-
णाय नमः इदमर्घ्यं दत्तं नमम ॥ इत्येकमेवार्घ्यप्रदानम् ॥ ततस्त्रिराचम्य
उद्वयं० उदुत्यं० चित्रं देवानां तच्चक्षुर्देव० इति मंत्रैः सूर्योपस्थानम् ॥
अथगायत्री जपः पूर्ववत् ॥ ॐ देवागातु० इतिमन्त्रेण जपनिवेदनम् ॥
पश्चात्संकल्पो यथा ॥ अनेन सायं सन्ध्यांगभूतेन यथाशक्ति गायत्री-
जपाख्येन कर्मणा विष्णुरूपसूर्यनारायणः प्रियंताम् ॥ पूर्ववत् गोत्रोच्चारण-
पूर्वकं आचार्यादीनामभिवन्दनम् ॥ अथार्पणम् ॥ अनेन सायं सन्धयो-
पाख्येन कर्मणा विष्णुरूपसूर्यनारायणः प्रियंताम् नमम ॥ ॐ तत्सद्ब्र-
ह्मार्पणमस्तु ॥ इति सायं संध्याप्रयोगः समाप्तः ॥

अथ सूतके संध्याविचारः ।

सूतके सूतके वापि प्राणायाम मन्त्रकम् ॥ तथा मार्जनमंत्रास्तु
मनसोच्चार्य मार्जयेत् ॥१॥ गायत्रीं सम्यगुच्चार्य सूर्यापाध्य निवेदयेत् ॥
मार्जनन्तु न वा कुर्यादुपस्थानं न चैव हि ॥

भावार्थ—जननाशौच तथा मृताशौचमां प्राणायाम मंत्रं लक्ष्म्या विना कर्त्तव्यं।
तथा मार्जनना मंत्रं मनमां लक्ष्मीं मार्जनं कर्त्तव्यं। अथवा मार्जनं न करे तो
यात्रे, गायत्रीमंत्रनो स्पष्ट उच्चार करीने अर्घ्य आपवा. उपस्थानं कर्त्तव्यं नहिं.
आयमन, लक्ष्म धारण, शिभाधन, ओ सर्व किया मंत्र रहित कर्त्तवी.

अथ पंचायतनदेवपूजा प्रयोगः ।

आचम्य प्राणानायम्य ॥ मांगल्योच्चारणम् ॥ ॐ स्वस्तिन इन्द्रो
वृद्धश्रवाः स्वस्तिनः पूषा विश्ववेदाः ॥ स्वस्तिनस्ताक्षर्यो अरिष्टनेमिः
स्वस्तिनो बृहस्पतिर्दधातु ॥ नमस्काराः ॥ ॐ श्रीमन्महागणाधिपतये
नमः ॥ ॐ सर्वेभ्यो देवेभ्यो नमः ॐ सर्वेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो नमः ॥ निर्वि-
घ्नमस्तु ॥ सुमुखश्चैकदन्तश्च कपिलो गजकर्णकः ॥ लम्बोदरश्च विकटो

विघ्ननाशो विनायकः ॥ धूम्रकेतुर्गणाध्यक्षो भालचन्द्रो गजाननः ॥
 द्वादशैतानि नामानि यः पठेच्छृणुयादपि ॥ विद्यारंभे विवाहे च प्रवेशे
 निर्गमे तथा ॥ संग्रामे संकटे चैव विघ्नस्तस्य न जायते ॥ शुक्लाम्बरधरं
 देवं शशिवर्णं चतुर्भुजम् ॥ प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये ॥
 लाभस्तेषां जयस्तेषां कुतस्तेषां पराजयः ॥ येषामिन्दिवरदयामो
 हृदयस्थो जनार्दनः ॥ अभिषिक्तार्थं सिद्ध्यर्थं पूजितो यः सुरासुरैः ॥
 सर्वविघ्नहरस्तस्मै गणाधिपतये नमः ॥ वक्र तुण्ड महाकाय कोटिसूर्य-
 समप्रभो ॥ निर्विघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा ॥ सर्वदा सर्वकार्येषु
 नास्ति तेषाममंगलम् ॥ येषां हृदिस्थो भगवान् मंगलायतनो हरिः ॥
 तदेव लग्नं सुदिनं तदेव ताराबलं चन्द्रबलं तदेव ॥ विद्याबलं दैवबलं
 तदेव लक्ष्मीपतेतं ऽधियुगं स्मरामि ॥ यत्र योगेश्वरः कृष्णो यत्र पार्थो
 धनुर्धरः ॥ तत्र श्रीविजयो भूतिर्धुवाणीतिर्मतिर्मम ॥ सर्वेष्टारंभका-
 र्येषु त्रयस्त्रिभुवनेश्वराः ॥ देवादि सन्तु नः सिद्धिं ब्रह्मेशान जनार्दनः ॥

अथ संकल्पः ॥ विष्णुर्विष्णुर्विष्णुः श्रीमद्भगवतो महापुरुषस्य
 विष्णोराज्ञया प्रवर्तमानस्यायत्रब्रह्मणो द्वितीयप्रहरार्धे श्रीश्वेतवाराहकल्पे

वैवस्वतमन्थान्तरेऽष्टाविंशतितमे कलियुगे कलिप्रथमचरणे भूलोके
 भरतखंडे जाम्बुद्वीपे नैमिषारण्ये आर्यावर्तान्तर्गतब्रह्मावर्तैकदेशे
 कन्याकुमारैरेक्षेत्रे श्रीमद्देवायाश्चोत्तरे तीरे शालिवाहनशके ऐकोनविं-
 शशताधिका मुकेन्द्रे बौद्धावतारेऽमुकनाम्नि संवत्सरे अमुकायने, अमु-
 कर्तौ, अमुकमासे, अमुकपक्षे, अमुकतिथौ, अमुकवासरे, अमुकनक्षत्रे,
 अमुकराशिस्थिते चंद्रे, अमुकराशिस्थिते सूर्ये अमुकराशिस्थिते देवगुरौ,
 शेषेषु ग्रहेषु यथा यथा राशिस्थानस्थितेषु सत्सु, एवं ग्रहगुणविशेषण-
 विशिष्टायां शुभपुण्यतिथौ समात्मनः श्रुतिस्मृतिपुराणोक्त फलप्राप्त्यर्थं
 श्रीअमुकपंचायतनप्रतियर्थं यथामिलितोपचारद्रव्यैः अमुकपंचायतन
 (अथवा अमुकदेवता) पूजनाख्यं कर्माऽहं करिष्ये ॥ तत्रादौ दिग्दक्षणं
 कलशाराधनं च करिष्ये ॥ हस्ते सर्षगान् अक्षतान् वा गृहीत्वा रक्षोक्ष-
 मन्त्रान्पठेत् ॥ ॐ रक्षोहणं वलगहनं वैष्णवीमिदमहन्तं वलगमुत्कि-
 रामि यस्मेऽनिष्टपो यममात्यो निचखाने दमहन्तं वलगमुत्किरामि ।
 यस्मे समानो यमसमानो निचखाने दमहन्तं वलगमुत्किरामि । यस्मे
 सबन्धुर्यमसबन्धुर्निचखाने दमहन्तं वलगमुत्किरामि । यस्मे सजातो

यमसजातो निचखानोत्कृत्यां किरामि ॥ १ ॥ रक्षोहणो वो बलगहनः
 प्रोक्षामि वैश्नवान्रक्षोहणो वो बलगहनो वनयामि वैश्नवान्रक्षोहणो
 वो बलगहनो विस्तृणामि । वैष्णवान्रक्षोहणौ वां बलगहना उपदधामि,
 वैश्नवीरक्षोहणौ वां बलगहनौ पर्युहामि वैश्नवी वैश्नवमसि वैश्न-
 वास्थ ॥ २ ॥ रक्षसांभागोमि निरस्तुरक्षऽइदमहुरक्षोभिर्तिष्ठामि
 इमहुरक्षो ववाधइदमहुरक्षोधमन्तमो नयामि ॥ घृतेन द्यावापृथिवी
 प्रोर्णुवाथां वायो वेस्तोकानामग्निराज्यस्य वेत्तु स्वाहा स्वाहा कृते ऊ-
 र्व्वनभसम्मारुतं गच्छतम् ॥ ३ ॥ रक्षोहाविश्व चर्षणीरभियोनिमयो
 हते द्रोणेसदस्थमासदत् ॥

अपसर्पन्तु ये भूता ये भूता भूमिसंस्थिताः ॥ ये भूता विघ्नकर्ता-
 रस्ते नश्यन्तु शिवाज्ञया ॥ अपक्रामन्तु भूतानि पिशाचाः सर्वतो
 दिशम् ॥ सर्वेषामविरोधेन पूजाकर्मसमारभेत् ॥ एभिर्मन्त्रैः सर्वदिक्षु
 सर्षपान् विकिरेत् ॥ वामपादपार्श्वेन त्रिवारं भूमिं ताडयेत् ॥ उदक
 स्पर्शः ॥ स्व वामभागे अक्षतपुंजोपरि कलशाराधनम् वरुणावाहनम् ॥

ॐ तत्सवायामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाशास्ते यजमानो हविर्भिः ॥
 अहेडमानो वरुणे हवोभ्युरुशः समान आयुः प्रमोषीः ॥ १ ॥ अस्मिन्कलशे
 वरुणं सांगं सपरिवारं वरुणं आवाहयामि ॥ तीर्थान्यावाहयेन ॥ गंगे
 च यमुने चैव गोदावरि सरस्वती ॥ नर्मदे सिन्धु कावेरि जलेऽस्मिन्स-
 न्निधिं कुरु ॥ १ ॥ ॐ क्रौं अंकुशमुद्रया सूर्यमंडलात्तीर्थान्यावाह्य ॐ वं
 इति धेनुमुद्रया अमृतीकृत्य । ॐ हुं इति कवचेनावगुंथ्य ॥ ॐ फट्
 इति अस्त्रेण संरक्ष्य ॥ मत्स्यमुद्रयाच्छाद्य ॥ ॐ वं वरुणाय नमः ॥ इति
 मंत्रेणष्टावारं अभिमंयेत् ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः कलशस्थवरुणाद्यावाहित-
 देवताभ्यो नमः सकलपूजार्थं गंधाक्षतगुण्याणि समर्पयामि ॥ कलशो-
 दक्केन स्वात्मानं पूजाद्रव्याणि संप्रोक्ष्य ॥ ॐ पवित्रेस्थो वैश्वदेवो सवितुर्व-
 प्रसवउत्पुनास्पर्शद्वेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः ॥ तस्य ते पवित्रपते
 पवित्रपूतस्य यत्कामः पुनेतच्छक्रेयम् ॥ ॐ अपवित्रः पवित्रो वा सर्वा
 वस्थां गतोऽपि वा । यः स्मरेत् पुंडरीकाक्षं स बाह्यभ्यन्तरः शुचिः ॥ १ ॥

अथ शंखपूजनम् ॥ ॐ अग्निर्ऋषिः पवमानः पाञ्चजन्यः पुरोहितः ॥
 तमीमहे महागयं स्वाहा ॥ त्वं पुरा सागरोत्पन्नो विष्णुना विधृतः करे ॥

निर्मितः सर्वदेवैश्च पाञ्चजन्यं नमोस्तुते ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः शीखस्यदेव-
तायै नमः सकलपूजार्थं गंधाक्षत पुष्पाणि समर्पयामि ॥

अथ घण्टापूजनम् ॥ ॐ सुवर्णोऽसिगुरुत्मां स्त्रिवृते शिरो गायत्रं
चक्षुर्वृहद्रथन्तरेपक्षौ ॥ स्तोममात्मा छन्दः ॥ ॐ ह्यंगानि यजुः ॥ ॐ विनामः ॥
सामतेतनूर्वामदेव्यं यज्ञायज्ञिं पुच्छन्विष्णाः सफाः सुपर्णांसि गुरुत्-
मादिव्यं गच्छस्वः पत ॥ आगमार्थं तु देवानां गमनार्थं च रक्षसां ॥
घण्टानादं प्रकुर्वीत पश्चाद् घण्टां प्रपूजयेत् ॥ १ ॥

घण्टास्थ गरुडाय नमः सकलपूजार्थं गंधाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि
दीपपूजनम् ॥ ॐ अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वाहा ॥ सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः
सूर्यः स्वाहा ॥ अग्निर्वर्चो ज्योतिर्वर्चः स्वाहा ॥ सूर्यो वर्चो ज्योतिर्वर्चः
स्वाहा ॥ ज्योतिः सूर्यः सूर्यो ज्योतिः स्वाहा ॥ भो दीप ब्रह्मरूपं त्वं
अन्धकारनिवारक ॥ इमां मया कृतां पूजां गृहं स्तेजोपि वर्धय ॥ १ ॥
ॐ दीपस्य देवतायै नमः ॥ सकलपूजार्थं गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

अथ पञ्चायनध्यानम् ॥ तत्रादौ गणपति ध्यानम् ॥ ॐ गणानां
नृवागणपति ॥ ॐ हवामहे ॥ प्रियाणान्त्वाप्रियपति ॥ ॐ हवामहे ॥ निधीनान्त्वा

निधिपतिः७हवामहे वसो मम ॥ आहमज्ञानिगर्भमात्मजासि
गर्भधन् ॥ १ ॥ श्वेतांगं श्वेतवस्त्रं सित कुसुमगणैः पूजितं श्वेतगन्धैः ।
क्षीराब्धौ रत्नदीपैः सुरनरतिलकं रत्नसिंहासनस्थम् ॥ दोर्भिपाशां
कुशाब्जां भयवरमनसं चंद्रमौलिं त्रिनेत्रं । ध्यायेच्छान्त्यर्थमीशं गण-
पतिममलं श्रीसमेतं प्रसन्नम् ॥ १ ॥

देवीध्यानम् ॥ ॐ मनसः काममाकूतिं वाचः सत्यमशीय ॥ पशु-
नाः७रूपमन्नस्य रसो यशः श्री श्रयतां मयि स्वाहा ॥ २ ॥ विद्युद्दाम-
रूपप्रभां मृगपतिस्कन्धस्थितां भूषणां । कन्याभिः करवालखेटविलस-
द्भस्त्राभिरासेविताम् ॥ हस्तैश्चक्रधरालिखटविशिखां श्रापं गुणातर्जनीं ।
विभ्राणामनलात्मिकां शशिधरां दुर्गा त्रिनेत्रां भजे ॥ २ ॥

विष्णुध्यानम् ॥ ॐ विष्णोरराटमसिविष्णोः स्नेप्त्रेस्थो विष्णोः स्युरासि
विश्वोर्ध्वोऽसि ॥ वैश्रवमासि वैष्णवे त्वा ॥ ३ ॥ शान्ताकारं भुजगशयनं
पद्मनाभं सुरेशं । विश्वाधारं गगनसदृशं मेघवर्णं शुभांगम् ॥ लक्ष्मीकांतं
कमलनयनं योगिभिर्ध्यानगम्यं बन्धे । विष्णुं भवभयहरं सर्वलोकैकनाथम् ॥

शिवध्यानम् ॥ ॐ नमः शंभवाय च मयो भवाय च नमः शंकराय च
मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च ॥ ४ ॥ ध्यायेन्नित्यं महेशं
रजतगिरिनिभं चारुचन्द्रावतंसं । रत्नाकलोज्ज्वलांगं परशुमृगवराभीति
हस्तं प्रसन्नम् ॥ पद्मासीनं समन्तात्स्तुतममरगणैर्व्याघ्रकृत्यं वसानं
विश्वाद्यं विश्ववद्यं निखिलभयहरं पंचवक्रं त्रिनेत्रम् ॥ ४ ॥

सूर्यध्यानम् ॥ ॐ सूर्यस्य रश्मिर्हरिकेशः पुरस्तात्सविता ज्योति-
रुदयामजस्रम् ॥ तस्य पूषाप्रसवेयाति विद्वान्तसम्पद्यन्विश्वा भुवनानि
गोपाः ॥ ५ ॥ ध्येयः सदा सवितु मंडलमध्यवर्ती नारायणः सरसिजास-
नसन्निविष्टः ॥ केयूरवान् मकरकुडलवान् किरीटिहारी हिरण्यवपुर्धृत
शंखचक्रः ॥ ५ ॥ ॐ भू भुवः स्वः अमुकपंचायतनदेवताभ्यो नमः
ध्यायामि ॥ ॐ सहस्रशार्धः पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ॥ सभूमिः
सर्वतस्पृत्वा त्यतिष्ठद्दशांगुलम् ॥ १ ॥ आगच्छ भगवन्देव स्थाने चात्र
स्थिरो भव ॥ यावत्पूजां करिष्यामि तावत्त्वं सन्निधौ भव ॥ १ ॥
अमुक० आवाहनं समर्पयामि ॥

अथासनम् ॥ ॐ पुरुषएवेदं सर्वं यद्भूतं यच्च भाव्यम् ॥ उतामृ-
तत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ॥ २ ॥ रम्यं सुशोभनं दिव्यं सर्वसौ-
ख्यकरं शुभम् ॥ आसनं च मया दत्तं गृहाण परमेश्वर ॥ २ ॥ अमुकं
आसनं समर्पयामि ॥

अथपादम् ॥ ॐ एतावानस्य महिमा तो ज्यायांश्च पुरुषः पादो-
ऽस्य विश्वाभूतानि त्रिपादस्यामृतन्दिवि ॥ ३ ॥ उष्णोदकं निर्मलं च
सर्वसौगंधसंयुतम् ॥ पादप्रक्षालनार्थाय दत्तं ते प्रतिगृह्यताम् ॥ अमुकं
पादं समर्पयामि ॥

अथार्घ्यं ॥ ॐ त्रिपादूर्ध्वउदेत्पुरुषः पादोस्येहाभवत्पुनः ॥ ततोविष्णुं
व्यक्रामत्साशनानशने अभि ॥ ४ ॥ अर्घ्यं गृहाण देवेश गंधपुष्पाक्षतैः
सह ॥ करुणाकर मे देव गृहाणार्घ्यं नमोस्तुते ॥ ४ ॥ अमुकं अर्घ्यं
समर्पयामि ॥

अथाचमनीयम् ॥ ॐ ततो विराडजायतविराजो अधिपुरुषः ॥
सजातो अत्यरिच्यत पश्चाद् भूमिमथोपुरः ॥ ५ ॥ सर्वतीर्थसमायुक्तं

सुगन्धं निर्मलं जलम् ॥ आचम्य तां मयादत्तं गृहीत्वा परमेश्वरः ॥५॥
अमुक० आचमनीयं समर्पयामि ॥

अथ स्नानम् ॥ ॐ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः संभृतं पृषदाज्यम् ॥ पशु-
स्तांश्चक्रे वायव्यानारण्या ग्राम्याश्च ये ॥६॥ गंगासरस्वतीरेवाप्रयोष्णी
नर्मदाजलैः ॥ स्नापितोऽसि मयादेव तथा शान्तिं कुरुष्व मे ॥ ६ ॥
अमुक० स्नानं समर्पयामि ॥

अथ पञ्चामृतस्नानम् ॥ ॐ पंचनद्यः सरस्वतीमपिपन्ती सस्त्रोतसः ॥
सरस्वति तु पंचधा सोदेशे भवत्सरित् ॥ ७ ॥ पयोदधिघृतं चैव मधु
च शर्करायुतम् ॥ पंचामृतं मया नीतं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥७॥ अमुक०
पंचायतनदेवताभ्यो नमः पंचामृतस्नानं समर्पयामि ॥

तत्रादौ पयः स्नानम् ॥ ॐ पयः पृथिव्यां पयओषधीषु पयो दिव्य-
तरिक्षे पयोधाः पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मम ॥८॥ कामधेनुसमुत्पन्नं
सर्वेषां जीवनं परम् ॥ पानं यज्ञहेतुञ्च पयः स्नानार्थमर्पितम् ॥ ८ ॥
अमुक० पयस्नानं समर्पयामि ॥ पयः स्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि
शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

दधि स्नानम् ॥ ॐ दधिकाव्णो अकारिषञ्जिण्णोरश्वस्य वाजिनः ॥
 सुराभिनो मुखाकरत्पृण आयुषितारिषत् ॥ ९ ॥ पयसस्तु समुद्भूतं
 मधुराम्लं शशिप्रभम् ॥ दध्यानीतं मया देव स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥ ९ ॥
 अमुक० दधिस्नानं समर्पयामि ॥ दधिस्नानान्ते शुद्धोदक० ॥

घृतस्नानम् ॥ ॐ घृतं मिमिक्षे घृतमस्य योनिर्घृते श्रितो घृतं वस-
 धाम ॥ अनुष्वधमावह मादयस्व स्वाहा कृतं वृषभवाक्षि दिव्यम् ॥ १० ॥
 नवनीतसमुत्पन्नं सर्वसंतोषकारकम् ॥ घृतं तुभ्यं प्रदास्यामि स्नानार्थं
 प्रतिगृह्यताम् ॥ १० ॥ अमुक० घृतस्नानं समर्पयामि ॥ घृतस्नानान्ते-
 शुद्धोदक० ॥

अथ मधुस्नानम् ॥ ॐ मधुवाता ऋतायते मधु क्षरन्ति सिन्धवः
 माध्वीर्नः सन्त्वौषधीः मधुनक्तमुतोषसो मधुमत्पार्थिवः ॥ मधु-
 यौरस्तु नः पिता ॥ मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमां अस्तु सूर्यः ॥ माध्वीर्गावो
 भवन्तु नः ॥ ११ ॥ तरुपुष्पसमुद्भूतं सुस्वादु मधुरं मधु ॥ तेजः पुष्टि-
 करं दिव्यं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥ ११ ॥ अमुक० मधुस्नानं समर्प-
 यामि ॥ मधुस्नानान्ते शुद्धोदक० ॥

अथ शर्करास्नानम् ॥ ॐ अपा० रसमुद्रयस० द्रव्यै सन्त० समाहि-
तम् ॥ अपा० रसस्यो रसस्तं वो गृह्णाम्युत्तममुपयाम गृहीतोसी-
न्द्राय त्वाजुष्टं गृह्णाम्येषते योनिरिन्द्राय त्वाजुष्टतमम् ॥ १२ ॥ इधुसा-
रसमुद्भूतीं शर्करापुष्टिकारिकां ॥ मलापहारिणीन्दिव्यां स्नानार्थं
प्रतिगृह्यताम् ॥ १२ ॥ अमुक० शर्करास्नानं समर्पयामि ॥ शर्करास्ना-
नान्ते शुद्धो ॥

अथ गन्धोदकस्नानम् ॥ ॐ त्वां गन्धर्वा अखनंस्त्वामिन्द्रस्त्वां
वृहस्पतिः ॥ त्वामोषधे सोमो राजा विद्वान्यक्षमादमुच्यत ॥ १३ ॥ मलया-
चलसंभूतं चंदनागुरुसंभवम् ॥ चंदनं देवदेवेश स्नानार्थं प्रतिगृह्य-
ताम् ॥ १३ ॥ अमुक० गंधोदकस्नानं समर्पयामि ॥ गन्धोदकस्नानान्ते
शुद्धोदक० ॥ अनेन पंचासृतस्नानेन पूर्वकाराधनेन श्रीअमुक पंचायतन-
देवताः प्रियन्तान्नमः ॥ उत्तरे निमालयं विसृज्य ॥ पुनः गन्धपुष्पाभ्यां
मंपूज्य ॥ गन्धोदकधारया पुरुषसूक्तेनाभिषेकः कार्यः ॥ अभिषेकान्ते
आचमनीयं समर्पयामि ॥

अथ वस्त्रम् ॥ ॐ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतकवः सामानि यज्ञिरे छन्दा
 ७० सि यज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥ १४ ॥ सर्वभूषाधिके सौम्ये
 लोकलज्जा निवारणे ॥ मयो पपादिते तुभ्यं वाससी प्रतिगृह्यताम् ॥
 ॥ १४ ॥ अमुक० वस्त्रं समर्पयामि ॥ वस्त्रान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

अथ यज्ञोपवीतम् ॥ ॐ तस्मादश्वा अजायन्त ये के चोभयादतः ॥
 गावोहयज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाता अजावयः ॥ १५ ॥ नवभिस्तन्तुभि-
 र्युक्तं त्रिगुणं देवता मयम् ॥ उपवीतं चोत्तरीयं गृहाण परमेश्वर ॥ १५ ॥
 अमुक० यज्ञोपवीतं समर्पयामि ॥ यज्ञोपवीतान्ते आचमनीयं
 समर्पयामि ।

अथ गन्धम् ॥ ॐ तं यज्ञं बर्हिषिप्रौक्षन्पुरुषज्ञातमग्रतः ॥ तेन
 देवा अयजन्तसाध्या ऋषयश्च ये ॥ १६ ॥ श्रीखंडं चंदनं दिव्यं गंधाढ्यं
 सुमनोहरम् ॥ विलेपनं सुरश्रेष्ठं चन्दनं प्रतिगृह्यताम् ॥ १६ ॥ अमुक०
 गन्धम् समर्पयामि ॥

अथाक्षताः-ॐ अक्षन्नमीमदन्तद्यव प्रिया अधूषत ॥ अस्तोषत-
 स्वभानवोविप्रा नविष्टयामतीयोजान्विन्द्रते हरिः ॥ १७ ॥ अक्षताश्च-

सुरश्रेष्ठ कुंकुमाक्ताः सुशोभिताः ॥ मया निवेदिता भक्त्या गृहाण
परमेश्वर ॥ १७ ॥ अमुक० अक्षतान्समर्पयामि ॥

अथ पुष्पाणि ॥ ॐ यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ॥ सुखं
किमस्यासीत्किं बाहू किमुरूपादावुच्यते ॥ १८ ॥ माल्यादीनि सुगन्धीनि
मालत्यादीनि वै प्रभा ॥ मया नीतानि पुष्पाणि गृहाण परमेश्वर ॥ १८ ॥
अमुक० पुष्पाणि समर्पयामि ॥

श्रीगणेशाय दूर्वाङ्कुरार्पणम् ॥ ॐ काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ति परुषः
परुषस्परि ॥ एवानोदूर्ध्वं प्रतु सहस्रेण शतेन च ॥ १९ ॥ विश्ववादि-
सर्वदेवानां दूर्ध्वं त्वं प्रीतिदा सदा ॥ क्षीरसागरसम्भृता वंशवृद्धिकरो-
भव ॥ १९ ॥ श्रीमन्महागणाधिपतये नमः दूर्वाङ्कुरान्समर्पयामि ॥

अथ सूर्याय करवीरपुष्पार्पणम् । ॐ सविताः सवानाऽबुवताम-
ग्निर्गृह्यतीनांऽतोमोवनस्पतीनाम् ॥ बृहस्पतिर्वाच इन्द्रो ज्येष्ठाय रुद्रः
पशुभ्यो मित्रः सत्यो वरुणो धर्मपतीनाम् ॥ २० ॥ प्रणतार्तिं हरादित्य
विश्वचिन्तामणे विभो ॥ करवीराणि च पुष्पाणि गृहाण त्वं दिवाकर
॥ २० ॥ श्री सूर्याय नमः करवीरपुष्पाणि समर्पयामि ॥

देव्यै पुष्पार्पणम् ॥ ॐ श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्या वहोरात्रे पार्श्वे
नक्षत्राणि रूपमश्विनौ व्यात्तम् । इष्टगन्निषाणामुम्मयिषाणः सर्वलोकं
मयिषाणः ॥ २१ ॥ सेवन्ति कायकुलचम्पकपाटलाब्जैः पुन्नागजाति-
करवीररसालपुष्पैः ॥ बिल्वप्रवालतुलसीदलमालतीभिस्त्वां पूजयामि
जगदीश्वरि मे प्रसीद ॥ २१ ॥ श्रीदेव्ये नमः नानाविधपुष्पाणि समर्पयामि ॥

श्रीशंकराय बिल्वार्पणम् ॥ ॐ शिवो भव प्रजाभ्यो मानुषीभ्य-
स्त्वमंगिरः ॥ माद्या वा पृथिवी अभिशोचिर्मन्तरिक्षं मा वनस्य-
तीन् ॥ २२ ॥ त्रिदलं त्रिगुणाकारं त्रिनेत्रं च सुव्यायुधम् । त्रिजन्मपा-
पसंहारं एकबिल्वपत्रं शिवार्पणम् ॥ २२ ॥ श्रीभगवते सांभवसदा
शिवाय नमः बिल्वपत्रं समर्पयामि ॥

श्रीविश्वे तुलसीदलार्पणम् ॥ ॐ विश्वोः कर्माणि पश्य न यतो
वृत्तानि पश्यशे ॥ इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ २३ ॥ तुलसी हेमरूपां च
रत्नरूपां च मंजरीम् ॥ भवमोक्षप्रदां तुभ्यमर्पयामि हरिप्रियाम् ॥
॥ २३ ॥ श्रीमहाविश्वे नमः तुलसीदलं समर्पयामि ॥

अथ सौभाग्यद्रव्यम् ॥ ॐ अहिरिव भोगैः पर्येति बाहुं जाया-
हेति परिबाधमानः ॥ हस्तघ्नो विश्वावयुनानि विद्वान्युमान्युमा ॐ सम्प-
रिपातु विश्वतः ॥ २४ ॥ हरिद्रां कुंकुमं चैव सिन्दुरं च कलान्वितम्
सौभाग्यद्रव्यसंयुक्तं गृहाण परमेश्वर ॥ २४ ॥ अमुकपंचायतनदेवता-
भ्यो नमः सौभाग्यद्रव्यं समर्पयामि ॥

अथ धूपं ॥ ॐ ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्ब्राह्मराजन्यकृतः ॥ उरु तदस्य
यद्वैश्यः पदभ्यां शूद्रो अजायत ॥ २५ ॥ वनस्पतिरसोद्भूतो गन्धा-
द्व्यो गन्ध उत्तमः ॥ आग्नेयः सर्वदेवानां धूपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ॥ २५ ॥
अमुकं धूपमाघ्रापयामि ॥

अथ दीपः ॥ ॐ चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत ॥ ओत्रा-
द्वायुश्च प्राणश्च मुखादग्निरजायत ॥ २६ ॥ आज्यं च वर्ति संयुक्तं
वन्हिना योजितं मया ॥ दीपं गृहाण देवेश त्रैलोक्यतिमिरापहम् ॥
॥ २६ ॥ अमुकं दीपन्दर्शयामि ॥

अथ नैवेद्यम् ॥ ॐ नाभ्या आसीदन्तरिक्षं शीर्ष्णोद्यौः समवर्तत ॥

पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रास्तथा लोकां अकल्पयन् ॥ २७ ॥ नैवेद्यं
 गृह्यतान्देव भक्ति मेघचलां कुरु ॥ ईप्सितं मे वरं देहि परतश्च परां
 गतिम् ॥ २७ ॥ अमुक० इदमासादितं नैवेद्यं समर्पयामि ॥ ॐ
 प्राणाय स्वाहा ॥ अपानाय स्वाहा ॥ व्यानाय स्वाहा ॥ उदानाय स्वाहा ॥
 समानाय स्वाहा ॥ मध्ये पानीयम् ॥ उत्तरापोशनम् ॥ हस्तप्रक्षालनम् ॥
 मुखप्रक्षालनम् ॥ आचमनीयं समर्पयामि ॥ करोद्धर्त्तनार्थं चन्दनं
 समर्पयामि ॥ मुखवासार्थं ताम्बूलं । ॐ यत्पुद्गलेण हविषा देवा
 यज्ञमतन्वत ॥ वसन्तोऽस्यासीदाज्यं ग्रीष्मर्द्धमः शरद्धविः ॥ २८ ॥
 पूगीफलं महद्दिव्यं नागवल्लीडलैर्युतम् । एलाचूर्णादिसंयुक्तं ताम्बूलं
 प्रतिगृह्यताम् ॥ २८ ॥ अमुक० मुखवासार्थं ताम्बूलं समर्पयामि ॥

अथ फलम् ॥ ॐ याः फलिनीर्या अफला अपुष्पा याश्च पुष्पिणी ॥
 बृहस्पति प्रसूतास्ता नो मुचत्वथुहसः ॥ २९ ॥ इदं फलं मया देव
 स्थापितं पुरतस्तव ॥ तेन मे सफलावाप्तिर्भवेज्जन्मनि जन्मनि । २९ ॥
 अमुक० फलं समर्पयामि ॥

अथ दक्षिणा ॥ ॐ हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पति-
रेक आसीत् ॥ सदाभारपृथिवीं व्यामुनेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम
॥ ३० ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमयीजं विभावसोः ॥ अनन्तपुण्यफल
दमतः शान्तिं प्रयच्छ मे ॥ ३० ॥ अमुक० दक्षिणां समर्पयामि ॥

अथ कर्पूरारार्त्तिकम् ॥ ॐ इदं हविः प्रजननं मे अस्तु दशवीर
पुंसर्वगणः स्वस्तये ॥ आत्मशानि प्रजाशानि पशुशानि लोकशन्यभय
शानि ॥ आग्निः प्रजां बहुलाम्मे करोत्वन्नं पयोरेतोऽभस्मासु धत्त ॥ ३१ ॥
कदलीगर्भसंभूतं कर्पूरं च प्रदीपितम् ॥ आरार्त्तिक्यमहं कुर्वे पश्य मे
वरदो भव ॥ ३१ ॥ अमुक० कर्पूरारार्त्तिकं समर्पयामि ॥

अथ प्रदक्षिणा ॥ ॐ सप्तास्थासन्परिधयस्त्रिः सप्तसमिधः कृता ॥
देवायद्यज्ञं तन्वाना अबध्नन्पुरुषस्य शुम् ॥ ३२ ॥ यानि कानि च पापानि
जन्मान्तरवृत्तानि च । तानि सर्वाणि नश्यन्तु प्रदक्षिणं पदे पदे ॥ ३२ ॥
अमुक० प्रदक्षिणां समर्पयामि ॥

अथ मंत्रपुष्पांजलिः ॥ ॐ यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि

प्रथमान्या सन् ॥ ते हनाकं महिमानः स चन्त यत्र पूर्वं साध्याः सन्ति
 देवाः ॥ ॐ राजाधिराजाय प्रसह्यसाधिने ॥ नमो वयं वैश्रवणाय
 कुर्महे ॥ स मे कामान्कामकामाय मष्टम् ॥ कामेश्वरो वैश्रवणो
 दधातु ॥ कुबेराय वैश्रवणाय महाराजाय नमः ॥ ॐ स्वस्ति साम्राज्यं
 भोज्यं स्वाराज्यं वैराज्यं पारमेष्ठ्यं राज्यं महाराज्यमाधिपत्यमयं
 समन्तपर्यायी स्यात् ॥ सार्वभौमः सार्वायुषः आन्धातापरार्धात्
 पृथिव्यै समुद्रपर्यान्ताया एकराडिति ॥ तदप्येष श्लोकोऽभिगीतो मरुतः
 परिष्ठारो मरुतस्यावसं ग्रहे ॥ आविक्षितस्य काममेर्वि श्वदेवाः सभा-
 सद इति ॥ ॐ विश्वतश्चक्षुरुतविश्वतो मुखो विश्वतो बाहुस्तविश्वत-
 स्यात् ॥ सम्बाहुभ्यां धमति सम्पतत्रैर्या वा भूमीं जनयन्देव एकः ॥ ३३ ॥
 नाना सुगन्धिपुष्पाणि यथाकालोद्भवानि च ॥ पुष्पांजलिर्मया दत्ता
 गृहाण परमेश्वर ॥ ३३ ॥ अमुकं मंत्रपुष्पांजलिं समर्पयामि ॥

अथ ध्यानम् ॥ विघ्नेश्वराय वरदाय सुरप्रियाय लंबोदराय
 सकलाय जगद्धिताय ॥ नागाननाय श्रुतियज्ञविभूषिताय गौरीसुताय

गणनाथ नमो नमस्ते ॥ १ ॥ भूत्या लेपनभूषितः प्रविलसन्नेत्राग्नि-
 दीपां कुरः कंठे पद्मग पुष्पदा च सुभगा गंगा जलैः पूरिता ॥ ईषत्ताम्र-
 जटायुपल्लवयुगा न्यस्तोजगन्मण्डपे । शंभुर्मगलकुम्भतामुपगतो भूया-
 तनदा श्रेयसे ॥ २ ॥ पुष्पाग्नितुभागिनी दुरितसंघसंहारिणी भजन्म-
 तिर्विवर्धिनी प्रबलमानवोन्मर्दिनी ॥ तुषारगिरिनन्दिनी मुनिहृदन्तराल-
 ाम्बनी सख्यैव शुभवर्धिनी हरिमितस्मिनी पातु वः ॥ ३ ॥ कचकुचचि-
 वुक्ताग्ने पङ्क्तिषु व्यापृतेषु प्रथमजलधिगुत्री संगमेऽनंगयाम्नि ॥ ग्रथित
 निविडदीवी तेष्वन संश्रगार्थं चतु विककरोऽनौ पातुवश्चक्रपाणिः ॥ ४ ॥
 हस्ते अमृतं न दृशीत्वा ॥ आवाहनं न जानामि न जानामि विमर्ज-
 नस्तु । पुण्यं न जानामि शमस्तु परमेश्वर ॥ १ ॥ अन्यथा शरणं
 नास्ति तस्मै शरणं मम । यस्मात्कारुण्यभावेन रक्षस्व परमेश्वर ॥ २ ॥
 गते पापे ममेदं हृत्स्व तने दारिद्र्यमदं च । आगता सुखसंपत्तिः पुण्यं
 च तव ददाता ॥ ३ ॥ मंत्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं सुरेश्वर ॥
 यत्पूजितं स्याद्देव परिपूर्णं तदस्तु मे ॥ ४ ॥

અથાર્પણમ્ ॥ અત્રેન યથા જ્ઞાનેન યથા મિલિતોપચારેણ કૃતેન
પૂજનેનામુકપંચાયતનદેવતાઃ પ્રિયન્તામ્ ॥ ૐ તત્સદ્વિદ્યાર્પણમસ્તુ ॥ इति
पंचायतनदेवपूजाप्रयोगः समाप्तः ॥

અથ વૈશ્વદેવપ્રયોગઃ ।

જમીન ચાખાંડી લીધીને તે ઉપર વૈશ્વદેવ કરવાનો કુંઠ મુકી એ અગ્નિ
ઉપર રસોઈ કરી હોય, તે અગ્નિ કુંઠમાં લેવો, તેની પાસે તાંબના પાત્રમાં ઘી-
આળો ભાત રાખી કુંઠની પશ્ચિમમાં પૂર્વોક્તિમુખ એકી નીચેના ત્રણ મંત્રથી
આચમન કરવું.

ૐ અમૃતોપસ્તરણમસિ સ્વાહા ॥ ૐ અમૃતાઽપિધાનમસિ સ્વાહા ॥
ૐ સત્યં યશઃ શ્રીર્મયિ શ્રી શ્રયતાં સ્વાહા ॥

૪૫ી નીચેના મંત્રોથી ન્યાસ કરવા.

ૐ વાઙ્મઆસ્યેઽસ્તુ । ૐ નસોર્મે પ્રાણોઽસ્તુ ॥ ૐ અક્ષ્ણોર્મે ચક્ષુ-
રસ્તુ ॥ ૐ કર્ણયોર્મે શ્રોત્રમસ્તુ ॥ ૐ બ્રાહ્મ્યોર્મે યલમસ્તુ ॥ ૐ ઉર્વોર્મે
ઓજોઽસ્તુ ૐ અરિષ્ટાનિર્મેગાનિ તનુસ્તન્વા મે સહસન્તુ ॥

અથ: સંકલ્પ: ॥ અત્રાણ મહામાંગલ્યપ્રદમાસે અમુકવાસે અમુ-
કવક્ષે અમુકતિથૌ અમુકવાસરે મમાત્મનઃ સુસંસ્કારાર્થં પંચસૂના
જનિતદોષપરિહારાર્થં શ્રીપરમેશ્વરપ્રીત્યર્થં વૈશ્વદેવાલયં કર્મકરિણ્યે ॥

૫છી જમણા હાથની અનામિકામાં કુશ પવિત્રી ધારણ કરી, કુંડમાંના
અગ્નિને વાંસની ભૂંગળીથી કુંડી પ્રજ્વલિત કરી નીચેના મંત્રથી ધ્યાન ધરવું.

ૐ મૂર્ત્યુવઃ સ્વર્ચોરિવ મૂળા પૃથિવીવન્વરીમ્ણા ॥ તસ્માસ્તે પૃથિવી-
દેવયજનિપૃષ્ઠેઽગ્નિમજ્જાગ્યાયાદધે ॥ ૧ ॥ ૐ ચત્વારિ શૃંગાસ્ત્રયો અસ્યપા-
દાદ્રેશીર્ષે સપ્તહસ્તા સો અસ્ય ત્રિધા થદ્ધો વૃષભોરોરવીતિ મહાદેવો
મર્ત્યા આવિવેશ ॥ ૨ ॥ ૐ एषोहदेवः प्रदिशोनुसर्वाः पूर्वोहजातः
सउगर्भे अन्तः ॥ स एव जातः स जनिष्यमाणः प्रत्यङ्जनास्तिष्ठति
सर्वतो मुखः ॥ ૩ ॥

૫છી હાથમાં ગંધ પુષ્પ લઇને-

ૐ પાવકનામ્ને વૈશ્વાનરાય ગંધાક્ષતપુષ્પાણિ સમર્પયામિ ॥

૫છી હાથમાં જલ લઇને-

ૐ અગ્નયે નમઃ

બોલી કુંડમાંના અગ્નિને પર્યુક્ષણ કરવું પછી હાથ ભેડી

ૐ અગ્ને, શાંડિલ્યગોત્ર, મેષધ્વજ, પ્રાઙ્મુખઃ સંમુખો ભવ ॥

એમ કહી પછી પાસે રાખેલાં અન્નને ગાયત્રી મંત્રથી પ્રોક્ષણ કરી અગ્નિ પ્રત્યક્ષીત કરી પછી ચંદન અથવા બીજી કોઈ સમિધાઓમાંથી આઠ આઠ આંગળી ત્રણ સમિધાઓ લઈને ધીમાં બોળીને નીચેના મંત્રો વડે એક એક અનુક્રમે અગ્નિમાં અર્પણ કરવી.

ૐ અયન્નદુષ્ટપ્રાત્માજાતવેદસ્તેનેધ્ય સ્વવર્દ્ધસ્વ ચેદ્વધર્થ ચાસ્મા-
ન્નતયાપશુમિર્બ્રહ્મવર્ચસનાન્નાગ્નેત સમેધય સ્વાહા ॥

પછી નીચેના બે મંત્રથી એક સમીધા આપવી.

ૐ સામિશગ્નિં દુવસ્યત ધૃતૈર્બોધયનાતિથિમ્ ॥ આસ્મિન્હવ્યા
જુહોત ન સ્વાહા ॥ ૐ સુશમિઢાયશોચિષે ધૃતં તીવ્રં જુહોતન ॥ અગ્નયે
જાતવેદસે સ્વાહા ॥ ૨ ॥

અને ત્રીજી સમીધા નીચેના મંત્રથી આપવી.

ૐ તન્વાસમિદુભિરંગિરો ઘૃતેન વર્ધયામસિ ॥ બૃહચ્છોચાયવિષ્ણ્ય-
સ્વાહા ॥ ૩ ॥

પછી પૂર્વોક્ત અયંતદ્ધમ્પ્રાત્મા એમ મંત્રથી ધીની પાંચ આહુતીઓ આપીને
પછી કુંડની ચારે દિશાએ જલ સિંચન કરવું.

ૐ દેવસવિતઃ પ્રસુવયજં પ્રસુવયજપતિં ભગાય ॥ દિવ્યોગન્ધર્વઃ
કેતપૂઃ કેતન્નઃ પુનાતુ વાચસ્પતિર્વાચન્નઃ સ્વદતુ ॥

પછી લાતની પાંચ આહુતી મધ્યમા, અનામિકા અને અંશુઠા વડે લઈને
ડાબે હાથે છાંતી પર મુકી અગ્નિકુંડમાં આપવી.

ૐ વ્રહ્મણે સ્વાહા ॥ इदं ब्रह्मणे इदं नमम ॥ ૐ પ્રજાયતયે સ્વાહા
इदं प्रजापतये इदं नमम ॥ ૐ ગ્રહેભ્યઃ સ્વાહા इदं ग्रहेभ्य इदं नमम ॥
ૐ કશ્પાય સ્વાહા इदं कश्यपाय इदं नमम ॥ ૐ અનુમતયે સ્વાહા
इदं अनुमतये इदं नमम ॥

પછી ધીની ચાર આહુતીઓ નીચેના મંત્રથી આપવી.

ૐ સુક્તવ પ્રાણાય સ્વાહા इदं सुक्ताय प्राणाय इदं नमम ॥ ૐ

મુવર્વાયવેડવાનાય સ્વાહા હૃદવાયવે પાનાય હૃદં નમમઃ ॥ ૐ સ્વરા-
દિત્યાય વ્યાનાય સ્વાહા હૃદમાદિત્યાય વ્યાનાય હૃદન્નમમ ॥ ૐ
મુર્ભૂચસ્વરાગ્નેવાવ્યાદિત્યેભ્યઃ સ્વાહા હૃદમગ્નિવાવ્યાદિત્યેભ્યઃ હૃદં નમમ ॥

પછી સુત્રામાં અથવા તો આચમનીમાં જે કાંઈ ધી તથા ભાત વધેલું
હોય તે લઈને છેલ્લી સ્વિષ્ટ કદાહુતિ આપવી.

ૐ અગ્નયે સ્વિષ્ટકૃતયે સ્વાહા હૃદમગ્નયે સ્વિષ્ટકૃત હૃદન્નમમ ॥

પછી નીચેના મંત્રથી હાથમાં જલ લઈને અર્પણ કરવું.

અનેન કૃતેન વૈશ્વદેવારુપેન કર્મણા શ્રીમગવાનગ્નિનારાયણઃ પ્રિય-
તાન્નમમ ॥ ૐ તત્સત્ બ્રહ્માર્પણમસ્તુ ॥

અથ તર્પણ પ્રયોગઃ ।

પ્રાતઃકાલની સંધ્યા કર્યા પછી તર્પણ કરવું. અથવા મધ્યાન્હે બ્રહ્મચર્ય
કર્યા પછી કરવું. દર્ભાસન પર પૂર્વાભિમુખે બેસી આચમન કરી પ્રાણાયામ કરવો
પછી નીચે પ્રમાણે સંકલ્પ કરવો.

અન્નાયમહામાંગલ્યપ્રદમાસે અનુક્રમાસે અનુક્રમણે અનુક્રતિષ્ઠી

અમુકવાસરે યથાવર્તમાનનક્ષત્રયોગકરણલગ્નમુહૂર્તસમવાયે એવગ્રહ-
ગુણવિશેષણવિશિષ્ટાયાં શુભપુણ્યતિથૌ તત્સત્ત્વરમેશ્વરપ્રોત્પર્ય દેવ-
ર્ષિમનુષ્યપિતૃનર્પણમહં કરિષ્યે ॥

પછી જમણા હાથની અનામિકા આંગળીમાં દશ આંગળના દર્ભના બે
કટકા ધારણ કરી તાંબાનાં પાત્રમાં તર્પણ માટે જલ ભરવું. પછી પૃથિવિ ઉપર
અથવા તાંબાનાં પાત્રમાં દર્ભ પાથરી-

ૐ વિશ્વેદેવામ આગાત્ શૃણુતામ્ ॥ ઇમં હવમ્ ॥ એદં બર્હિન્નિષીરત ॥

એ મંત્ર લાળીને આવાહન કરવું.

ૐ વિશ્વેદેવાઃ શૃણુતેમં હવમેયે અન્તરિક્ષે ય ઉપચચિષ્ઠ ॥ યે
અગ્નિજિહ્વા ઉતવાય જત્રાઆમધ્યાસ્મિન્ બર્હિષિમાદયધ્વમ્ ॥

એ મંત્રનો જપ કરી પૂર્વ દિશામાં અથવા ભાગવાળા ત્રણ દર્ભ ધારણ કરી
દેવતીર્થ આંગળીના અથવા માગવડે તર્પણ કરવું. તે નીચે પ્રમાણે—

ૐ બ્રહ્માતૃપ્યતામ્ ॥ ૐ વિશ્વતૃપ્યતામ્ ॥ ૐ રુદ્રતૃપ્યતામ્ ॥
ૐ પ્રજાપતિસ્તૃપ્યતામ્ ॥ ૐ દેવાપ્યતૃપ્યતામ્ ॥ ૐ છન્દામિતૃપ્યતામ્ ॥
ૐ વેદારતૃપ્યતામ્ ॥ ૐ કવચસ્તૃપ્યતામ્ ॥ ૐ પુરાણાચાર્યાસ્તૃપ્યતામ્ ॥

ૐ ગંધર્વાસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૐ ઇતરાચાર્યાસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૐ સંવત્સરઃ
 સાવયવસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૐ દેવ્યસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૐ અપ્સરસસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥
 ૐ દેવાનુગાસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૐ નાગાસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૐ સાગરાસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥
 ૐ પર્વતાસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૐ સરિતસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૐ મનુષ્યાસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥
 ૐ યક્ષાસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૐ રક્ષાંસિ તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૐ પિશાચાસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥
 ૐ સુવર્ણાસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૐ ભૂતાનિ તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૐ પશવસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥
 ૐ વનસ્પતયસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૐ ઔષધયસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૐ ભૂતગ્રામચતુ
 વિધસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥

ઊપર પ્રમાણે બોલતા જવું અને પ્રત્યેક દેવને ઉદ્દેશિને એક એક અંજલી
 આપવી. એ પ્રમાણે દેવ તર્પણ કરી જનોઇને કેવલ કંઠમાં ધારણ કરી ટચલી
 આગળીના મૂળ ભાગમાં દર્ભ રાખીને ઉત્તરાભિમુખ બેસી પ્રત્યેક ઋષિનું નામ એ
 વાર બોલી બપોરેવાર અંજલી કનિષ્ઠિકાના મૂળને દર્ભના મધ્યભાગવડે મનુષ્ય
 તર્પણ નીચે પ્રમાણે કરવું.

ૐ સનઋસ્તૃપ્યતુ ॥ ૨ ॥ ૐ સનન્દનસ્તૃપ્યતુ ॥ ૨ ॥ ૐ સનાતન
 સ્તૃપ્યતુ ॥ ૨ ॥ ૐ કપિલસ્તૃપ્યતુ ॥ ૨ ॥ ૐ વોદુસ્તૃપ્યતુ ॥ ૨ ॥ ૐ
 પંચશિખસ્તૃપ્યતુ ॥ ૨ ॥

એ પ્રમાણે તર્પણ કરી પછી અપસવ્ય કરવું. પછી દક્ષિણાભિમુખે બેસી ડાબો પગ વાળીને દર્ભના મૂળ અને અગ્રભાગ બંને ભેગાં કરીને તર્જનીના મૂળ વડે જલપાત્રમાં નાંખેલાં તલ સહિત જલ વડે એક એકને ત્રણ અંજલી ઉચ્ચારણ પૂર્વક આપવી એ રીતે પિતૃ તથા યમતું તર્પણ કરવું.

ॐ કવ્યવાડનલસ્તૃપ્યતામ્ ॥ ૩ ॥ ॐ સોમસ્તૃપ્યતામ્ ॥ ૩ ॥ ॐ યમસ્તૃપ્યતામ્ ॥ ૩ ॥ ॐ ઋષમાતૃપ્યતામ્ ॥ ૩ ॥ ॐ અગ્નિષ્વાતા પિતરસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૩ ॥ ॐ સોમપિ પિતરસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૩ ॥ ॐ વૈર્હિષ-
દપિતરસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૩ ॥ ॐ યમાય નમઃ ॥ ૩ ॥ ॐ ધર્મરાજાય નમઃ
॥ ૩ ॥ ॐ મૃત્યુરે નમઃ ॥ ૩ ॥ ॐ અન્તકાય નમઃ ॥ ૩ ॥ ॐ વૈવસ્વ
તાય નમઃ ॥ ૩ ॥ ॐ કાલાય નમઃ ॥ ૩ ॥ ॐ સર્વભૂતક્ષયાય નમઃ
॥ ૩ ॥ ॐ ઔદુમ્બરાય નમઃ ॥ ૩ ॥ ॐ દધનાય નમઃ ॥ ૩ ॥ ॐ નીલાય
નમઃ ॥ ૩ ॥ ॐ પરમેષ્ઠિને નમઃ ॥ ૩ ॥ ॐ વૃકોદરાય નમઃ ॥ ૩ ॥ ॐ
ચિત્રાય નમઃ ॥ ॐ ચિત્રગુપ્તાય નમઃ ॥ ૩ ॥

જેના પિતા જીવતા હોય તેણે અહિં સુધી તર્પણ કરવું. જેના માતા પિતા મરણ પામ્યાં હોય તેણે પિતૃત્રયી માતૃત્રયી તર્પણ નીચે પ્રમાણે કરવું. તેમાં પોતાના ગોત્રનો ઉચ્ચાર કરવો.

અમુકગોત્રોઽસ્મત્પિતાઽમુક શર્મા વસુરૂપસ્તૃપ્યતામ્ ॥ इदं जलं
 तस्मैस्वधा नमम ॥ ३ ॥ अमुक० गोत्रोऽस्मत्पितामहोऽमुकशर्मा रुद्र-
 रूपरतृप्यताम् ॥ इदं जलं० ॥ ३ ॥ अमुक० गोत्रोऽस्मत्पितामहोऽमुक-
 शर्मा आदित्य रूपस्तृप्यताम् ॥ इदं जलं ॥ ३ ॥ अमुक गोत्रोऽस्मत्माता
 अमुकदा (आ ठेकाणुं देवीनुं उच्चारणुं કરવું.) વસુરૂપાતૃપ્યતામ્ ॥ ૩ ॥
 इदं जलं तस्मै स्वधानमम ॥ ३ ॥ अमुक गोत्राऽस्मत्पितामही अमुकदा
 रुद्ररूप तृप्यताम् ॥ इदं जलं० ॥ ३ ॥ अमुक गोत्राऽस्मत्प्रमातामही
 अमुकदा आदित्यरूप तृप्यताम् ॥ इदं जलं० ॥ २ ॥

આરમાન માતા મૃત્યુ પામી હોય, તો અમુક ગોત્રાઽસ્મત્સાપત્નમાતા
 અમુકદા વસુરૂપા તૃપ્યતામ્ ॥ इदं जलं० ॥ ३ ॥

પછી નીચેનાં મંત્રોથી ઉપાંસુ પાઠ કરતાં કરતાં અંજલીમાંનું પાણી ખીખ
 પાત્રમાં નાંખવું તેને પ્રસેક કર્મ કહે છે. એમ ન બને તો પાઠ માત્ર કરી જવો.
 ત્યાર પછી માતા મહાદિ ત્રયી તથા એકોદિષ્ઠગણનું તર્પણુ કરવું.

ॐ उदीरतामवरउत्परासउन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः ॥ असुंय-
 इयुरवृकाकतज्ञास्तेनोवन्तु पितरो हवेषु ॥ १ ॥ ॐ अंगिरसो नः

पितरो नवग्वाभयर्वाणो भृगवः सोम्यासः ॥ तेषां वयं सुमतौ याज्ञि-
 यानामपि भद्रेसौ मनसे स्याम ॥२॥ ॐ आयन्तु नः पितरः सोम्यासो
 मिष्वाताः पथिभिर्देवयानैः ॥ अस्मि यज्ञे स्वधयामदन्तोऽधि ब्रुवन्तु ते
 वन्त्वस्मान् ॥३॥ ॐ उर्जं वहन्ति रमृतं घृतं पयः कीलालं परिसृतम् ॥
 स्वधास्य तर्पयत मे पितॄन् ॥४॥ ॐ पितृभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधानमः
 पितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधानमः प्रपितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा
 नमः ॥ अक्षन्पितरोमीमदन्तपितरोतीतृपन्तपितरः पितरः शुन्धध्वम्
 ॥५॥ ॐ ये चेह पितरो ये च नेहयांश्च विद्म यां उचनप्रविद्मः ॥ एवं
 वेत्थयति ते जातवेदः स्वधाभिर्यज्ञं सुकृतं जुषस्व ॥ ६ ॥ ॐ मधुवाता
 ऋतायते मधुक्षरंति मिधवः । माध्वीर्नः सन्तवौषधीः ॥७॥ ॐ मधुन-
 क्तमुतोषमो मधुमत्पार्थिवं रजः ॥ मधुयौरस्तुनः पिता ॥ ८ ॥ ॐ
 मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमां अस्तु सूर्यः माध्वीर्गावो भवन्तु नः ॥ ९ ॥

पछी नीयेनां त्रणु भंत्रे वडे त्रन अजली आपवी.

ॐ तृणध्वम् ॥ ॐ तृणध्वम् । ॐ तृणध्वम् ॥

पछी नीयेना भंत्रेयी माता मडादिनुं तर्पणुं कर्तुं.

ॐ नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरो शोषाय नमो वः
 पितरो जीवाय नमो वः पितरः स्वधायै नमो वः पितरो घोराय नमो
 वः पितरो मन्यवे नमो वः पितरः पितरो नमो वोऽगृहान्नः पितरो
 दत्तवसो वः पितरो देष्मै तद्वः पितरो वासः ॥ १ ॥ अमुक गोत्रः
 अस्मन्मातामहः अमुकशर्मा वसुरूपस्तृप्यताम् ॥ इदं जलं ॥ ३ ॥
 अमुक गोत्रः अस्मत्प्रमातामहः अमुकशर्मा रुद्ररूपस्तृप्यताम् ॥ इदं जलं
 ॥ ३ ॥ अमुक गोत्रः अस्मद्बृहत्प्रमातामहः अमुकशर्मा आदित्यरूपस्तृ
 प्यताम् ॥ इदं जलं ॥ ३ ॥ अमुक गोत्रा अस्मन्मातामही अमुकदा
 वसुरूपास्तृप्यताम् इदं जलं ॥ ३ ॥ अमुक गोत्रा अस्मत्प्रमातामही
 अमुकदा रुद्ररूपास्तृप्यताम् ॥ इदं जलं ॥ ३ ॥ अमुक गोत्रा अस्मद्बृहत्-
 प्रमातामही अमुकदा आदित्यरूपास्तृप्यताम् ॥ इदं जलं तस्मै ० ॥ ३ ॥
 अमुक गोत्रा अस्मत्पत्नी अमुकदा वसुरूपास्तृप्यताम् ॥ इदं जलं ० ॥ ३ ॥
 अमुक गोत्रः अस्मत्सुतः वसुरूपस्तृप्यताम् ॥ इदं जलं ० ॥ ३ ॥ अमुक
 गोत्रा अस्मत्कन्या अमुकदा वसुरूपा तृप्यताम् ॥ इदं जलं ० ॥ ३ ॥

અમુકગોત્રઃ અસ્મત્પિતૃવ્યકઃ અમુકશર્મા વસુરૂપસ્તૃપ્યતામ્ ॥ इदं
जलं० ॥ ३ ॥ અમુકગોત્રઃ અસ્મન્માતુલઃ અમુકશર્મા વસુરૂપસ્તૃપ્યતામ્
इदं जलं० ॥ ३ ॥

એજ પ્રમાણે ભાઈ, ફેઈ, માસી, બહેન, સસરે, ગુરુ, શિષ્ય, મિત્ર આદિમાં
જે જે મરણ પામ્યાં હોય તેમનું પણ અનુક્રમે તર્પણ કરવું. ઊપર કહેલી રીતે
વિસ્તાર પૂર્વક પ્રકારના તર્પણ કરવાની શક્તિ ન હોયતો પ્રથમ પૂર્વોક્ત રીતે
સંકલ્પ કરી ને પછી-

ॐ आब्रह्मस्तम्बपर्यन्तं देवर्षिपितृमानवाः ॥ तृप्यन्तु पितरः सर्वे मातृ-
मातामहादयाः ॥ अतीतकुलकोटीनां सप्तद्वीपनिवासिनाम् ॥ आब्रह्म-
भुवनाल्लोकादिमस्तु तिलोदकम् ॥ २ ॥

એ મંત્ર લખીને તિલ સહિત જલની ત્રણ ત્રણ અંજલી આપવી અને છેવટે
આગળ કહેવામાં આવશે તે મુજબ કર્મ અર્પણ કરવું તે પહેલાં નીચેના
શ્લોકથી સ્નાન સમયે પેહેરેલું વસ્ત્ર પૃથ્વીપર નીચાવી જલ આપવું.

ये के चास्मत्कुले जाता अपुत्रा गोत्रिणः स्मृताः ॥
ते गृह्णन्तु मया दत्तं वस्त्र निष्पीडनोदकम् ॥

ધેર તર્પણ કરવું હોય તો ઋક્ષ નિચોવવું નહિ. તેમજ શ્રાદ્ધ સંવત્સરીને દિવસે જલાશયપર તર્પણ કરતાં હોય તો પણ વસ્ત્ર નિચોવવું નહિ. પછી દર્ભનો ત્યાગ કરી જનોઈ સંખ્ય કરી આયમન લેવું. પશ્ચાત્ પાત્રમાં શુદ્ધ જલ ભરી તેમાં અનામિકા વડે ષટ્કલ કરી તે પાત્રમાં શ્વેતગંધ, અક્ષત, પુષ્પાદિ નાંખી નિચેનાં મંત્રો વડે બ્રહ્માદિને અર્ધ્ય આપવા.

ॐ ब्रह्मजज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्विषीमतः सुरुचोवेनभावः ॥ स
बुद्ध्या उपमा अस्य विष्टाः शतश्चयोनिमशतश्चविवः ॥ १ ॥ ॐ ब्रह्म-
णे नमः ॥ ॐ इदं विश्नुर्विचक्रमेत्रेधानिदधे पदम् ॥ समूढमस्य पांशुसुरे
स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ विश्रवे नमः ॥ ॐ नमस्ते रुद्रमन्यवउतोतइषवे नमः ॥
बाहुभ्यामुतते नमः ॥ ३ ॥ ॐ रुद्राय नमः ॥ ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो-
देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ ४ ॥ ॐ सवित्रे नमः ॥ ॐ
मित्रस्य चर्षणी घृतो वो देवस्य सानसि ॥ द्युम्नं चित्रस्तवस्तमम ॥ ५ ॥
ॐ मित्राय नमः ॥ ॐ इमं मेवरुणश्रुधिहवमया च मृडय ॥ त्वामवस्यु-
राश्वके ॥ ६ ॥ ॐ वरुणाय नमः ॥

એવી રીતે અર્ધ આખ્યા પછી નીચે પ્રમાણે સૂર્યોપસ્થાન કરવું.

ॐ અદ્રશ્રમસ્યકેતવો વિરશ્મયોજનાં અનુ ॥ બ્રાજન્તો અગ્નયો
 યથા ॥ ઉપયામગૃહીતોસિ સૂયાય ત્વાબ્રાજાયૈષતે યોનિઃ સૂર્યાયત્વા
 બ્રાજાય ॥ સૂર્યબ્રાજિષ્ઠ બ્રાજિષ્ઠસ્ત્વંદેવેષ્વાસિ બ્રાજિષ્ઠોઽહમ્મનુષ્યેષુ
 ભૂયાસમ્ ॥ ૧ ॥ ॐ હૃષ્ણસઃ શુચિષદસુરન્તરિક્ષસઙ્હોતાવેદિષદાતિથિ
 દુરોણસત્ ॥ નૃષદરસદ્રતસદ્ભ્યો મદઙ્જાગોજા ઋતજા અદ્રિજા ઋતં
 વૃહત્ ॥ ૨ ॥

૫છી સૂર્યને પ્રદક્ષિણા કરી નમસ્કાર કરવા, ૫છી નિચે પ્રમાણે દિગ દેવતાને
 નમસ્કાર કરવા.

ॐ પ્રાચ્યૈ દિશે હિન્દ્રાય નમઃ ॥ ॐ આગ્નેયેદિશે અગ્નયે નમઃ ॥ ॐ
 દક્ષિણાયૈ દિશે યમાય નમઃ ॥ ॐ નૈઋત્યૈ દિશે નૈઋતયે નમઃ ॥ ॐ
 પ્રતીચ્યૈ દિશે વરુણાય નમઃ ॥ ॐ વાયવ્યૈ દિશે વાયવે નમઃ ॥
 ॐ ઉદીચ્યૈ દિશે સોમાય નમઃ ॐ ઈશાન્યૈ દિશે ઈશાનાય
 નમઃ ॥ ॐ ઉર્ધ્વાયૈ દિશે બ્રહ્મણે નમઃ ॥ ॐ અર્વાચ્યૈ દિશે અનંતાય
 નમઃ ॥ ॐ બ્રહ્મણે નમઃ ॥ ॐ અગ્નયે નમઃ ॥ ॐ પૃથિવ્યૈ નમઃ ॥ ॐ ઔષ
 ધિભ્યો નમઃ ॥ ॐ વાચે નમઃ ॥ ॐ વાચસ્પતયે નમઃ ॐ મહદ્ભ્યો નમઃ ॥

ૐ અપાં પતયે નમઃ ॥ ૐ વરુણાય નમઃ ॥

પછી નીચેના મંત્ર વડે જલ સહિત જમણા હાથે મુખનો સ્પર્શ કરવો.

ૐ સંવર્ચસા પયસા સંતનૂભિરગન્મહિમનસા સૌશિવેન ॥ ત્વષ્ટા
સુદત્રો વિદધાતુ રાયોનુમાર્દુનન્વોયદ્વિલિષ્ટમ્ ॥

પછી નીચેના મંત્ર વડે હાથમાં અક્ષત લઈ વિસર્જન કરવું.

ૐ દેવાગાતું વિદોગાતુ વિત્વાગાતુમિત ॥ મનસસ્પત હમં દેવયજ્ઞ
ૐસ્વાહા વાતધાઃ ॥ ૧ ॥

પછી નીચે પ્રમાણે અર્પણ કરવું.

અનેન યથા શક્તિદેવઋષિમનુષ્યપિતૃતર્પણાણ્યેન કર્મણા પિતૃ-
સ્વરૂપ જનાર્દન વાસુદેવઃ પ્રિયતામ્ નમમ્ ॥ ૐ તત્સદ્બ્રહ્માર્પણમસ્તુ ॥
શ્રીરસ્ત્વત્ર ॥

સૂચના-જેમનાથી ઉપર પ્રમાણે તર્પણ ન થઈ શકે તો તેમણે આચમન
પ્રાણાયામ અને સંકલ્પ કરી દેવ તર્પણમાંની પ્રથમ દશ અંજલી આપી, ઋષિ
તર્પણ પ્રથમ ચાર ઋષિના નામનું તર્પણ કરવું. પછી નીચેના મંત્રથી તર્પણ
કર્મની સમાપ્તિ કરવી.

ॐ પિતૃવંશ માતૃવંશૌ યે ચાન્યેમસત્તદકં અર્હન્તિ તેનૃપ્યન્તાસઃ ॥
 इति तर्पणप्रयोगः ॥

અથ ભોજન વિધિઃ ।

સોનાં કે રૂપાનાં પાત્રમાં કિંવા કેળ, આંખો, કમળ, મહુડો, ખાખરો, જાંબુ, ફણસ, ચંપો અને ઉગરો એટલાનાં પાત્રમાં ભોજન કરવું ઉત્તમ છે. પિત્ત-
 ળના કે તાંબાના પાત્રમાં ભોજન કરવું મધ્યમ છે. કાંસાનાં પાત્રમાં એક જણ
 જે નિત્ય તેજ પાત્રમાં ભોજન કરતું હોય તેણેજ કરવું. બીજાએ તે પાત્રમાં
 ભોજન કરવું નહિ. મૃતિકાના પાત્રમાં તથા વડ, પીપળાના અને આંકડાના
 પાત્રમાં ભોજન કરવું નિષિદ્ધ છે. ભોજન વખતે જમણી બાજુએ જલપાત્ર મુકી
 નમસ્કાર કરી એક અથવા બે પગ વડે પૃથ્વિનો સ્પર્શ કરી ગાયત્રી મંત્ર વડે
 અન્નદેવનું અભિમંત્રણ કરી.

ॐ सत्यं वर्तेन परिषिंचामि ॥ એ મંત્ર વડે દિવસે અને ॐ ऋतं वा सत्येन
 परिषिंचामि ॥ એ મંત્ર વડે રાત્રિએ પાત્રની ચારે બાજુ જલ સિંચન કરવું પછી

ॐ अग्निरश्मिजन्मना जातवेदा घृतम्मे चक्षुरमृतम्मा आसन् ॥
 अर्कस्त्रिधातुरजसो विमानोजस्रो धर्मो इविरश्मि नाम ॥

એ મંત્ર વડે જઠસગ્નિનું ધ્યાન કરી પાત્રની જમણી ખાભુએ ઐ મૂઃપ-
તયે સ્વાહા ॥ ઐ મુવનપતયે સ્વાહા ॥ ઐ મૃતાનાં પતથે સ્વાહા ॥

એ ત્રણ મંત્ર વડે ત્રણ બલિદાન ઘીવાળા ભાતનાં મુકલાં, પછી હાથમાં
જળ લઈને નીચેના શ્લોકથી અન્ન પ્રોક્ષણ કરવું.

ૐ અન્નબ્રહ્મારસો વિશ્નુ ભોક્તા દેવમહેશ્વરઃ ॥

एवं ध्यात्वा च यो मुक्तं सोऽन्नदोषैर्न लिप्यते ॥ ૧ ॥

પછી હાથમાં જળ લઈને નીચેના મંત્રથી આચમન કરવું.

ૐ અમૃતોપસ્તરણમસિ સ્વાહા ॥

પછી મૌનધારણ કરી પાંચ ગ્રાસ ઘી વાળા ભાતનાં નીચેના મંત્રથી લેવા.

ૐ પ્રાણાય સ્વાહા ॥ ઐ અપાનાય સ્વાહા ॥ ઐ વ્યાનાય સ્વાહા
ૐ ઉદાનાય સ્વાહા ॥ ઐ સમાનાય સ્વાહા ॥

પછી જલનો સ્પર્શ અન્ને નેત્રને કરવો મૌન રાખવું. તે પાંચ ગ્રાસ લેતાં
સુધી રાખવું. પછી રાખવું કે ન રાખવું તે પોતાની ઇચ્છા પર આધાર રાખે છે.

લોજન થઈ રહ્યા પછી જમણી હથેલીમાં ઉત્તરાપોશન માટે જલ લઈને ઝૂં
 અમૃતાપિધાનમસિ સ્વાહા ॥ એ મંત્રથી આચમન કરવું અને તે આચમનમાંનું
 જલ અડધું અંશુકા ભણીથી પૃથ્વ ઉપર નાંખવું. પછી હાથ મુખ ઘોઘ ઝોળ
 કોગળા કરી બે આચમન લેવાં. આચમન કર્યા શિવાય મલમૂત્રનો ત્યાગ કરવો
 નહિ. ખાલકને સાથે બેસાડી એક ભાણામાં લોજન કરવું નહિ. સંધ્યા સમયે,
 મધ્ય રાત્રે, ચક્ષોપવીત રહિત થઈ, ભીને માથે, ભીને લુગડે, ઉપવસ્ત્ર રાખ્યા વિના
 પંક્તિમાંથી એક પછી મનુષ્ય ઉઠે તો ખીજાએ લોજન કરવું નહિ. ત્રાંખાના
 પાત્રમાં ગાયતું દૂધ, કાંસાના પાત્રમાં નાળીએરનું પાણી, ગોળ સાથે મેળવેલું
 દહીં, અને ગોળ સાથે મેળેલું આદુ એટલી ચીજો ભક્ષણ કરવી નહિ. લોજન
 કર્યા પછી સો ડગલાં ચાલી પછી તાંબૂલ ભક્ષણ કરવું. અનુકૂલતા હોય તો ડાખી
 ખાણુએ ફરી શયન કરવું.

इति भोजन विधिः समाप्तः ॥

ક્ષમા યાચના.

પ્રિય વાંચક બંધુઓને મારી નમ્ર પ્રાર્થના છે કે આ પુસ્તક લખવામાં અથવા મારા આ સંગ્રહ કરેલા લેખમાં તુટીઓ દેખાય તો ક્ષમા ભાવે દરગુજર કરી મને સૂચના કરવા કૃપા કરશો, તો તે મુજબ મારી યોગ્ય ભૂલ હશે તે અન્ય પુસ્તકમાં સુધારીશ.

લી૦ પ્રયોજક.

॥ पंचायतन देवतानी आरती ॥

जयदेव जयदेव जय पंचायतना ॥ श्री पंचायतना	
गणेश अंबा रवि शिव, जगपालय कृष्णा ॥	जय०
एकरदना गजवदना, लंबोदर सगुणा ॥ २ ॥	
मुषकवाहन वरदा, विद्याविधि गहना ॥	जय०
गंडस्थळ मदश्रवता, मधुकररसभ्रमणा	
सुंडा सुंदिर मंडित, शशीभूषणवदना	जय०
सगुण निर्गुण बाळां, अगणीतगुण व्योमा	
व्यक्ता-व्यक्ता-तीता, पार्वतिसुखधामा ॥	जय०
शांतस्फुरितस्फुरिता, जगप्रगटी प्रेमा	
ब्रह्मानंदी वरदा, भगवती शिवनामा ॥	जय०
अर्कामरिचीभानु, जय सूर्यापुरुषा	
हिरण्यगर्भा नमति, तोडी भवपाशा ॥	जय०
शांभव शंकर श्रीहर, शशी शेखरमौली	
त्रिशूळ शोभित हाथे, डमरुध्वनि ताळी ॥	जय०

विभूति भूषण अंगे, फणिचेविंशली ।

कर्पूर गौरव उमापत, ध्याये चितकमली । जय०
अच्युत केशव माधव, दामोदररामा ।

नारायण शिवशर्णे मोरलीधरश्यामा ॥ जय०
मुरहर कज्जकपालय, जगप्रकटीप्रेमा ।

गंगाधर मुरलीधर स्मरतो तवनामा ॥ जय० इति
कर्पूरगौरं करुणावतारं, संसारसारं भुजगेन्द्रहारं ।
सदा वसंतं रदयार्विंदे, भवं भवामि सहितं नमामि ॥ १ ॥

मंगलं भगवान् विष्णो, भंगलं गरुडध्वज ।

मंगलं पुंडरीकाक्ष, मंगलायतनं हरिः ॥ २ ॥

सर्वमंगल्यमांगल्ये, शिवे सर्वार्थसाधिके ।

शरण्ये त्र्यंबके गौरि, नारायणी नमोस्तुते ॥ ३ ॥

ॐ भूर्भुवः स्वः अमुक० देवताभ्यो नमः ॥ आरातिं कथं समर्प-
यामि ॥ ॐ शान्ति ॥

